

53

JAN | FEB | MAA 2015

www.vriendeniff.be
vriendeninflandersfields@ieper.be

Postadres VIFF
Kenniscentrum IFFM
Sint-Maartensplein 3, B-8900 Ieper
057 / 23 94 50

Klantnr. 1845938
Erkenningsnummer: P3A9021

GASTBIJDRAGE

Sinds enkele jaren maak ik zelf mijn nieuwjaarskaartjes. Geen sneeuwlandschappen met roodborstjes of rendieren te zien. Een foto en een korte knipoog naar de actualiteit volstaan om aan mijn medemensen het allerbeste te wensen. Dit jaar kon je lezen: "De beste besparing: vermijd oorlogen en conflicten". We hebben in deze woelige tijden toch allemaal de mond vol over besparingen, niet? De zin kreeg het gezelschap van een rijtje opeengepakte grafstenen op het Lyssenthoek Military Cemetery te Poperinge.

Een paar dagen na het versturen verkeerde de wereld in shock: aanslagen te Parijs, wilde achtervolgingen en klopjachten. Bloed en tranen. De Franse media hadden de avond van de eerste aanslag op de redactie van het satirische weekblad weet van een politieactie te Reims. Ik dacht meteen aan een gebeurtenis die op 31 juli 1914 eveneens te Parijs had plaatsgevonden: de moord op de socialistische voorman Jean Jaurès. In 1904 had hij de krant "L'Humanité" opgericht. Een overtuigd pacifist die koste wat koste de op til zijnde oorlog wou vermijden. Twee dagen voordien was hij nog te Brussel om hiervoor te ijveren bij zijn geestesgenoten. Op die zwoele zomeravond zaten Jaurès en enkele redactieleden te tafelen in het café du Croissant, in de wijk Montmartre. Door het open raam vuurt Raoul Villain, een 29-jarige student uit Reims, twee kogels af. Eén ervan treft Jaurès dodelijk. De man wordt kort daarna gearresteerd. De verrader moest eraan, verklaarde hij. Pas in 1919 verschijnt hij voor de rechtbank en krijgt de vrijspraak.

Het is wat onhandig om hedendaagse gebeurtenissen te koppelen aan of te vergelijken met iets wat in een (ver) verleden plaatsvond. De gelijkenissen vond ik toch wel treffend: Parijs, een krantenredactie, een politicus-journalist, een gedecideerde en kalme moordenaar afkomstig uit Reims die Jaurès nog nooit ontmoet had. Een paar dagen na de Parijse aanslagen schreed een massa volk door de straten van Frankrijk. Op 1 augustus 1914 mobiliseerde Frankrijk zijn zonen.

Patrick Bracke

Redactie
Patrick Bracke, Gilbert Ossieur, Freddy Rottey,
Johan Van Duyse

Verantw. uitgever
Gilbert Ossieur, gilbert.ossieur@skynet.be
Wieltje 11, 8900 Ieper

Bijdragen
Patrick Boone (patrick.boone@telenet.be)
Patrick Bracke (patrick.bracke@gmail.com)
Luc De Munck (luc_de_munck@hotmail.com)
Koen Lagae (Koen.Lagae@pandora.be)
Chris Spriet (cspriet@gmail.com)
Henk van der Linden (H.van.der.linden@tip.nl)
Johan Van Duyse (johan.vanduyse@hotmail.com)

Vorm B.AD

Auteurs zijn verantwoordelijk voor hun tekst. Voor gehele of gedeeltelijke overname is toestemming van de auteur vereist. Deadline voor volgende aflevering: 15 mei 2015. Mail uw bijdrage naar flash@vriendeniff.be.

www.facebook.com/VriendenFriendsIFF
 twitter.com/VIFF_IFFM_Ieper

R E M E M B R A N C E S

KENNETH POWELL

Kerkhof Loker (Commonwealth War Graves Section) — 18 februari 2015

Private Kenneth Powell: topatleet die het niet haalde.

Vijfde in de finale van de 110 meter horden tijdens de Olympische Spelen in Stockholm; kwartfinalist in het tennisdubbelspel in 1908 in Londen; uitgeschakeld in de eerste ronde tennis in 1912 door de Duitser Otto Froitzheim wiens landgenoot, Oskar Kreuzer, hem versloeg in Wimbledon in 1913 in de kwartfinales van het enkelspel. Kenneth Powells sportieve erelijst was uitstekend, maar net niet goed genoeg voor het podium. Of van 'net nog niet' want zoals velen hoopte Kenneth er tijdens de in Berlijn geplande Olympische Spelen van 1916 weer bij te zijn. Niet dus, want het werd oorlog. Powell werd soldaat bij de Honourable Artillery Company en nam met zijn divisie onder andere deel aan de eerste slag bij Ieper. Begin 1915 waren ze actief in de streek van Bellewaerde en het Hooghe. Powell sneuvelde op 18 januari 1915, 'struck by a bullet near Ypres'. Hij was net geen 30, en ligt begraven op de 'Commonwealth War Graves section' van het kerkhof van Loker.

De twee Duitsers waarover we het al hadden: Kreuzer en Froitzheim overleefden de oorlog wel. Zij speelden van 30 juli tot 1 augustus 1914 Davis Cup in de Verenigde Staten en toen zij per boot terugkeerden was de oorlog begonnen. Zij werden in Gibraltar tegengehouden en allebei moesten ze de oorlogsjaren als krijgsgevangenen in Engeland doorbrengen. Of hoe een sportieve kalender ongelooflijke impact kan hebben op een mensenleven.

Dit (en nog veel meer) vertelde prof. Herwig Reynaert, samen met Bart Vangrype (auteur van het boek 'Olympiers in Flanders Fields'), precies honderd jaar na de dood van Kenneth Powell aan zijn graf in Loker. Het was de eerste remembrance die de Vrienden in 2015 organiseerden. Al is het niet de bedoeling om namen te noemen van 'belangrijke' aanwezigen dan maken we daar nu graag een uitzondering op. Olympisch kampioen Frédérik Deburghgraeve was één van de vele geïnteresseerden die avond in Loker. Op het herinneringsblaadje dat werd meegegeven staat zijn uitspraak: 'Sport brengt mensen ongetwijfeld dichterbij elkaar'.

Atleten die in 1908 en 1912 nog sportief tegen elkaar streden, kwamen enkele maanden later elkaar letterlijk in 'het echte strijdperk' tegen. De werkelijkheid van de oorlog verslaat nu eenmaal alle fair-play.

Johan Van Duyse

Hebt u als VIFF-lid een speciale band met een gesneuvelde of vermiste en beschikt u al over achtergrondinformatie? Misschien wilt u deze persoon eren met een 'Remembrance'? De VIFF kunnen u helpen bij de organisatie. Contacteer gerust onze voorzitter Gilbert Ossieur: gilbert.ossieur@skynet.be.

Vrijwilliger in beeld

Vrijwilliger: Hendrik Cossey
Geboren: Poperinge 1955
Woonplaats: Diksmuide
Sedert: september 2013

VIFF: Hoe kwam je erbij om je als vrijwilliger te engageren voor het IFFM?

Hendrik Cossey: Al van jongs af heb ik een gezonde interesse in de Eerste Wereldoorlog. Toen ik werd gepensioneerd, ben ik op zoek gegaan om mijn vrije tijd zinvol in te vullen. Het uitpluizen van archieven heeft mij steeds geboeid. Toen mij werd verteld dat ze in het Kenniscentrum op zoek waren naar gemotiveerde vrijwilligers heb ik dan ook geen ogenblik getwijfeld.

VIFF: Wat is er jouw actuele hoofdbezigheid?

HC: Mijn hoofdbezigheid bestaat vooral uit het inscannen, beschrijven, digitaliseren en inventariseren van de enorme fotocollectie. Dit monnikenwerk zal me nog meer dan een tijdje zoet houden. Vooral het gebrek aan referenties op de foto's om de afbeeldingen precies te beschrijven en te lokaliseren, zijn daarbij tijdrovend. Gelukkig is mijn intussen opgebouwde ervaring daarbij mijn beste bondgenoot.

VIFF: Wat is tot nu toe jouw grootste voldoening als vrijwilliger?

HC: Aansluitend op mijn vorig antwoord is dit - hoe kan het ook anders - het achterhalen van de exacte locatie en identificatie van een foto na een hoop opzoekingswerk en kopzorgen. Uiteraard ben ik ook steeds tevreden wanneer ik de kans krijg om een aangeboden album met zeldzame foto's te digitaliseren en ons uniek fotoarchief daarmee nog verder uit te breiden. Eigenlijk sta ik er veel te weinig bij stil dat ik daarbij foto's, die waarschijnlijk binnen afzienbare tijd verloren zouden gaan, behoed voor de toekomst. En het hoeven in dit geval niet steeds de kommer en kwel van de strijd te zijn uit die wereldbrand. Minder bekende foto's met oog voor logistieke ondersteuning of de *petites histoires* zijn daarbij des te boeiender.

VIFF: Door welk facet van de Eerste Wereldoorlog ben je nog steeds het meest geboeid?

HC: Ontegensprekelijk is dit de mens achter de foto. Tijdens het bekijken van de foto's zit ik dikwijls te mijmeren waarbij ik mij afvraag wat er zou geworden zijn van die soldaat, die vrouw, dat kind of die vluchteling. Zouden zij de oorlog overleefd hebben? Indien ja, wat is er van hen geworden? Wat is hun levensverhaal?

VIFF: Met welk argument zou je iemand kunnen overhalen om in jouw voetsporen te treden?

HC: Ben je gebeten door de Eerste Wereldoorlog? Besef je dat nog een berg inventariswerk ligt te wachten in het

Kenniscentrum honderd jaar na datum? Wens je deel uit te maken van die enthousiaste groep vrijwilligers? Besef je dat dit minutieus werk enorm wordt gewaardeerd? Niet twijfelen dus en kom jezelf eens aanprijzen of draai een dagje mee.

VIFF: Wat zijn voor jou de Lessons Learned van die verschrikkelijke oorlog?

HC: Als ik vandaag de actualiteit overschouw, moet ik vaststellen dat de wereld niet veel wijzer geworden is. Nog steeds worden we geteisterd door conflicten. Nog steeds heeft de gewone mens lak aan oorlog. En nog steeds is het die gewone mens die daarbij de grote dupe is en zonder hebben of houden op de vlucht moet slaan. Wat daarbij wel steeds terugkeert, is de kracht en het doorzettingsvermogen van die mensen om telkens opnieuw, van nul af aan, alles terug op te bouwen.

VIFF: Welk gedicht of voorwerp symboliseert voor jou die oorlog?

HC: Geen gedicht noch voorwerp maar het lied *Duizend Soldaten* van Willem Vermandere. De zin met *altijd iemands vader, altijd iemands kind* sluit perfect aan bij mijn focus op die Wereldoorlog, namelijk de mens achter het slachtoffer in al zijn aspecten.

VIFF: Op welke plaats van het IFFM wens je gefotografeerd te worden?

HC: Aan het verhaal van Richard Wybouw waar het facet van vluchten voor de oorlog wordt toegelicht.

Het ontroerparcours van...

Henk van der Linden

Drie massagraven voor de Nederlandse kust, 22 september 1914

Op 22 september 1914, de oorlog was anderhalve maand onderweg, torpedeerde een kleine Duitse onderzeeboot, de U9, drie grote Britse kruisers, zo'n 40 km uit de Nederlandse kust, net voor Scheveningen. Binnen vijf kwartier lagen de Aboukir, de Cressy en de Hogue op de zeebodem, en liggen daar nu nog. Van de ruim 2.200 bemanningsleden kwamen er 1.459 om, zo'n 700 werden gered door Britse vissersschepen en twee Nederlandse koopvaardijsschepen. De Nederlandse pers stond er vol van. Twee maanden lang spoelden lichamen van Britten aan op de kust. Ze liggen op vijf begraafplaatsen, een groot deel niet geïdentificeerd.

Voor de Duitsers was dit een enorme triomf. De Kapitein, Otto Weddigen, werd een oorlogsheld.

Voor de Britten was het een enorme catastrofe.

Een catastrofe voor de Royal Navy, de onoverwinnelijk geachte Grand Fleet leed niet alleen een nog nooit eerder vertoond verlies aan mannen, maar ook een enorm gezichtsverlies.

Een catastrofe voor de Britse Navy opperbevelhebber van Duitse afkomst Von Battenberg, die de plek van de kruisers verraden zou hebben. Hij werd met ontslag gestuurd, en veranderde zijn naam in Mountbatten. Een moeilijk punt ook voor de Britse Koning George, eveneens van Duitse afkomst. Mede door dit drama werd het Windsor.

Een catastrofe vooral voor de gezinnen van de omgekomen mannen. De drie kruisers waren bemand door ongeveer

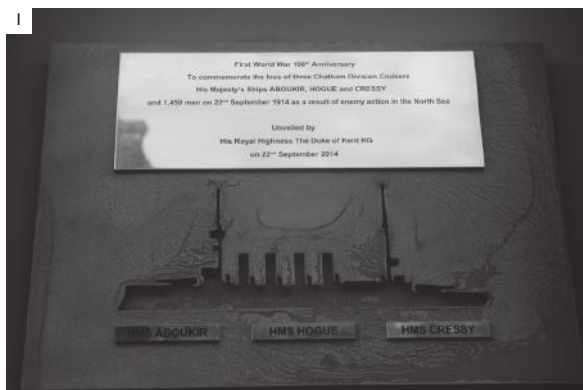
honderd beroepsofficieren, door enkele tientallen kadetten van de officiersopleiding, maar vooral door honderden reservisten. Mannen die er 12 jaar dienst op hadden zitten, en nog beschikbaar waren in geval van oorlog. Vaders met gezinnen. Leeftijd: eind twintig tot begin veertig. Gezinnen met 4 tot 12 kinderen. Ze woonden allemaal in de directe omgeving van waar de schepen aangemeerd lagen. Het waren reserveschepen, ze lagen aan de rivier de Medway, bij Chatham in Kent, halverwege Dover en Londen.

Het merendeel, ruim 1.100, kwam uit vier dorpen Chatham, Rochester, Gillingham en Strood, nu aan elkaar gegroeid tot één gemeente, Medway City.

Het was een catastrofe voor deze dorpen. In honderden huizen waren de vaders weg. En bleven moeders met vele kinderen achter. Geen inkomen, want de burgerbaas betaalde niet door, geen sociale zekerheid zoals nu, geen pensioen. De Navy deed niets, het waren reservisten. De weduwen kregen een brief thuis dat hun man was 'lost at sea', en niet 'killed in action'. 'Lost at sea' betekende geen pensioen. De familie van de beroepsmilitairen van het landleger in België kreeg in die tijd dat bericht 'killed in action' wel, en dus ook pensioen.

Een catastrofe voor de gezinnen. Gezinnen werden uit elkaar gerukt. Jongens gingen veelal naar familie, meisjes naar een weeshuis. In de regio zijn na deze ramp zeven weeshuizen gebouwd.

Een groot trauma is ook de houding van de Royal Navy nadien. Niet alleen de pensioenkwestie, maar ook dat er geen herdenkingen zijn geweest, en dat het enige eerbetoon te vinden

is op een groot monument in Chatham, met alle doden van de gehele WO I op zee. Na de catastrofe is er een zitting geweest waarin de schuldvraag over dit drama door de Royal Navy zelf is behandeld. En dat was het volgende trauma: er is meermalen geblunderd, maar niemand van de hoge officieren nam of kreeg de verantwoordelijkheid. Het Marine Hof nam een paar dappere besluiten: ze stuurde de meeste verantwoordelijken met *half-pay* naar huis. Een half jaar later waren ze weer in dienst, en later gewoon bij voortduring bevorderd.

Dat was ook heel pijnlijk.

Dit alles wist ik nog niet toen ik tien jaar geleden bij toeval op een begraafplaats in Scheveningen een monumentje tegenkwam met de namen van acht Britten die allen op dezelfde dag 22 september 1914, waren omgekomen, met de namen van hun schepen erbij, de Aboukir, de Hogue en de Cressy.

Ik had geen idee. Ik ben het gaan uitzoeken, heb er een boek over geschreven, met later een Engelse vertaling (The Live Bait Squadron) die ik in 2012 in Engeland heb gepresenteerd. Ik ben ook nakomelingen van de mannen op de schepen gaan zoeken. Mijn opa is van 1878. Veel van die mannen dateren ook van 1875-1895. Dus vanuit die grote gezinnen moeten er kleinkinderen te vinden zijn, dacht ik.

Ik heb ze gevonden, eerst enkelen, en die waren erbij, bij de presentatie in 2012. Ik heb hen beloofd dat ik terug zou komen voor een mooie 100 jaar herdenking. Daarna heb ik een Vereniging opgericht 'The Live Bait Squadron Society', een website gemaakt, verhalen geschreven over hun opa's (die sturen ze me zelf toe), en het zijn er honderden geworden.

Die 100 jaar herdenking afgelopen september 2014 is me inderdaad gelukt. Met een understatement: het ging niet vanzelf. Op 21 en 22 in Chatham, op 23, 24 en 25 in Nederland. In Chatham waren er 1.000 nakomelingen aanwezig, voor de

allereerste herdenking in 100 jaar van hun opa, overgrootvader, oudoom etc.. Ze kwamen uit heel Groot-Brittannië, maar ook uit Australië, Nieuw Zeeland, Canada, Verenigde Staten. In Nederland waren er 30 Britten en ook familieleden van de Duitse en Nederlandse kapiteins bij. Er is een documentaire gemaakt en in het Scheveningse museum *Muzee* was er tot 15 februari 2015 een tentoonstelling over dit volledig vergeten zeedrama.

Behalve de nabestaanden zat er niemand in Engeland te wachten op deze herdenking. Britten herdenken liever geen nederlagen. Het ging dus niet vanzelf. Maar het was de moeite en de inspanningen waard. Ik heb zoveel mooie reacties gekregen, dat ik weet dat er nu vele Britten zijn die anders omgaan met hun familietrauma.

Opa heeft eindelijk erkenning en aandacht gekregen.

Ofwel: hoe de Eerste Wereldoorlog tot in onze tijd diepe wonden heeft geslagen en ook mij diep heeft ontroerd.

www.livebaitsqn-soc.info

"Drie massagraven voor de Nederlandse kust"
Aspekt 978-94-6153-187-2

1. Gedenkplaat te Chatham © Marius van Leeuwen
2. Onthulling gedenkplaat te Chatham door de Britse hertog van Kent. © David Knott
3. Gedenkplaat aangebracht op één van de schepen door het duikersteam © Udo van Dongen
4. Onthulling van een nieuw monument te Noordwijk © Mark Sijmans

‘WITTE KRUISEN IN EEN HOOFD’

Nu de remake van de film Testament of Youth – een Nederlandse titel is er alsnog niet – in de Britse bioscoopzalen wordt gelanceerd, wordt Shirley Williams alom gepolst naar haar herinneringen aan haar moeder, Vera Brittain. Brittain, intellectuele vrouw van het eerste uur, dichteres en prominent pacifiste en feministe smeedde de vreselijke wonden die de Grote Oorlog in haar prille leven sloeg, om tot een pakkend ‘Jeugdtestament’. Na een tv-serie en een eerste filmbewerking ligt nu dus deze new-look prent voor.

Gevraagd naar haar allervroegste herinneringen vermeldt barones Williams, zelf onderhand 84 en voorheen de gedreven voorzitter van de Britse Libdems (liberale democraten), het kleppen van haar moeders schrijfmachine. Zodra de routine van het afspelen van de correspondentie en rekeningen er opzat, waren voor moeder Vera de zeven dagelijkse schrijffuren die ze wijdde aan het pennen van het boek dat haar beroemd zou maken, vaste prik.

‘Ik mocht misschien nog kind zijn, maar vanaf tien wist ik drommels goed waar het op stond,’ weet Williams; ‘zeker kinderen snappen haarfijn wat er wel of niet toe doet, in huis. Tenzij er een hoogst dringende reden tussen kwam, liet ik moeder met rust, punt uit.’

Moeder, dat was Vera Brittain (1893-1970), zelfverklaard

pacifiste en feministe, wiens tol aan de Oorlog, haar verloofde, broer en twee nabije mannelijke vrienden, ondraaglijk was geweest. In 1933, Williams was toen drie, rolde Brittain's *Testament of Youth* van de persen; het zou een van de overweldigendste instantsuccessen van het interbellum worden. In de late jaren 1970 weer opgepakt, was het boek goed voor een gesmaakt tv-feuilleton dat een nieuwe generatie lezers en kijkers voor zich won.

Met de lancering van de nieuwe filmadaptatie op 12 januari 2015 ziet het er naar uit dat straks ook het boek weer prominent voor het voetlicht treedt. Hoofdrospelers in de film zijn de Zweedse actrice Alicia Vikander (Brittain) en *Game of Thrones*-held Kit Harington als haar verloofde, de jonge soldaat-dichter Roland Leighton (1885-1915), die honderd jaar geleden de loopgraven niet overleefde. Na een eerste visie wordt de

Alicia Vikander (Brittain) en Kit Harington (Leighton): filmfoto.

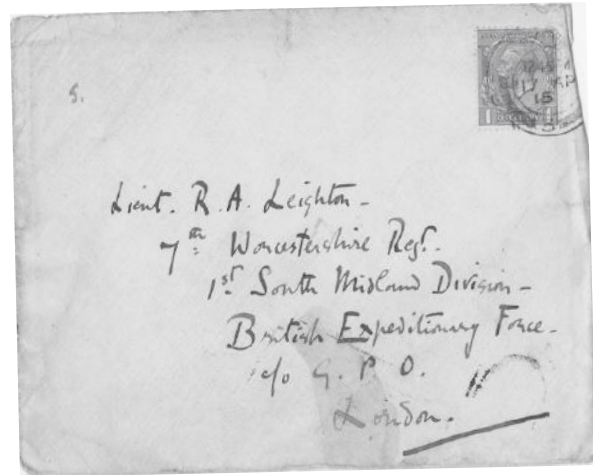
film in de vakkratiek als 'verbluffend goed' en 'hartroerend en verontrustend' verwelkomt.

Williams, die intussen zelf reeds haar moeder met 7 jaar overleeft, werd bij de opnames onafgebroken geconsulteerd, en is vol lof over het geleverde werk. Ze noemt het een 'ongemeen rijke prent', die zich ver houdt van de gebruikelijke tweedimensionale helden of het goedkope karamellensentiment. Vooral is ze te spreken van de indringende manier waarop Vikander haar moeder neerzet: met alle facetten van haar complexe persoonlijkheid, haar drive en haar ambitie. Het mag geen toevalstreffer heten dat zij (Vikander), na de uitvoerige babbels naar aanleiding van het project, de toon dermate respectvol en haarfijn weet te treffen, geeft Williams mee. 'Vooral haar onbevangenheid en haar laaiende eerlijkheid blijven hangen.'

Dat Vera Brittain's leven door de Grote Oorlog diepgaand getekend zou blijven, heeft alles van een understatement. Toen de oorlog uitbrak – ze was hooguit 20 toen – leek zij als een van de eerste vrouwen in de geschiedenis, voor een academische carrière in Oxford in de wieg gelegd. Toen Leighton, haar jongere broer Edward en hun vrienden Victor Richardson en Geoffrey Thurlow zich voor de strijd meldden, brak zij haar studie af en meldde zij zich als vrijwillig verpleegster bij het VAD (*Voluntary Aid Detachment*). Omdat

Roland Leighton (7th Worcs.)

Brief van Vera Brittain aan haar verloofde Roland Leighton (7th Worcs.)

het vechten haar werd onthouden, werd haar oorlog er noodgedwongen een uit de tweede hand en diende ze zich te verzoenen met het lapwerk aan gewonde soldaten, Duitsers inclusief, in noordelijk Frankrijk. Leighton, die onder meer in de slag zat bij Plugstreet-Ploegsteert, waarover hij aandoenlijk schrijft, werd neergeschoten nog voor hij voor kerst 1915 naar huis toe kon. Toen de telefoon overging voor Brittain, die zich reeds verheugde op het geruststellende bericht van de veilige thuiskomst van haar lief, wachtte haar de eerste mokerslag van haar noodlot. De scène waarin Leightons ontijdige dood – neergehaald door een Duitse scherpschutter terwijl hij op een maanverlichte nacht in het niemandsland het prikkeldraad voor reparatie inspecteert – wordt verteld, is een moment dat in het dagboek en nu ook in de film hartverscheurend getrouw vorm krijgt.

Met de levensernst, die Williams als een wezenskenmerk van haar moeder ervoer, gleed ze daarna naar een bijna depressieve stemming af. Met het ontzagwekkende verlies van haar persoonlijke 'near and dear', dat ze in *Letters from a Lost Generation* dag aan dag te boek stelde, ontviel Vera Brittain tegelijk de fleur van een generatie. De oorlog zette zodoende voorgoed een domper op haar sowieso reeds beperkte talent om het leven met lichtheid tegemoet te zien. Een rijkelijke sliert van vooral humanitaire en emancipatorische publicaties, – waaruit wijzelf meer dan 10 boeken lezen – stuwde haar energie vooral in de richting van pacifistische campagnevoering. Hoewel een luidkeels verzet tegen de Hitlerideologie, anticipeert haar unieke *Letters to peace-loving people* evenzeer op haar afkeuring van de Britse bombardementen op Duitsland, waarover ze in het veelbetekenende *Massacre by Bombing* haar hartgrondige afkeer uitschreeuwt. Het zijn documenten die in onze woelige dagen niets van hun zeggingskracht hebben ingeboet, integendeel.

‘Talent voor relativering van zichzelf, of de wereld, ontbeerde ze, en al zeker als de wereldsituatie prangend was,’ getuigt Williams, ‘al was frivoliteit haar beslist niet vreemd: ze zou geld gegeven hebben voor een paar rode lederen handschoenen, een nieuwe haarsnit of een koopjesbui, iets wat mij gestolen kan zijn,’ aldus nog een nuchtere Williams.

Over de gruwzame verliezen die haar leven tekenden, deed Brittain het zwijgen toe; met het loodzware gewicht van haar herinneringen wilde ze haar kleine kinderen kennelijk niet tot last zijn. Voor de lezer van vandaag levert dat inmiddels wél het voordeel op van haar schrijfcarrière. Waarbij niet zozeer de oorlogskroniek zelf de focus was, als wel haar poging om woorden te vinden om haar verloren geliefden althans op papier terug te halen. Als moeder leed Brittain menigmaal aan angsten en een beschermingsdrang die naar hypochondrie zweemde. Het duurde tot Williams en haar broer John opgroeiden alvorens hun moeder onthulde dat haar bestaan als het ware door geesten belast en overschaduwde bleef. ‘De gedachte bekwam me dat de witte kruizen het onuitwisbare decor waren achter in het toneel van haar leven; zozeer vormde de dood de bedding waardoor haar leven verder stroomde. Dat dat decor er was en bleef, moet vooral Williams’ vader, de filosoof en politicoloog George Catlin, tot last zijn geweest. ‘Mijn vader was een innige man die zijn vrouw vereerde,’ weet Williams; ‘ooit vertrouwde hij me toe dat de lastigste rivaal om mee af te rekenen “een geest” is; het is een natuurlijke neiging mensen te idealiseren die er al lange tijd niet meer zijn.’

Vera Brittain

Uit *Testament of Youth* – en wellicht ook in de film – treedt Leighton naar voren als een glamoeruze, heroïsche figuur; een idealistisch, eigengereid *public school*-product, kapitein in de officiersopleiding van Uppingham School. De waarheid biedt ons te zeggen dat Leighton en Brittain hooguit... 17 dagen verkering hadden, veelal in aanwezigheid van de gebruikelijke chaperonne, en dat hun vrijerij er in hoge mate een was op briefpapier.

Nog jaarlijks ontvangt Williams brieven van honderden mensen die haar moeders dagboek lezen. Met name lijkt het een snaar te raken in de geesten van lezers die honderd jaar later in, pakweg, Irak of Afghanistan met vergelijkbare toestanden af te rekenen krijgen. Ze heeft geen moeite toe te geven dat ze ontroerd was door de manier waarop Vikander haar moeder neerzette, ‘al ben ik dus wel politica, en heb ik onderhand dus wel voldoende eelt op mijn ziel om gevoelens voor mezelf te houden’, voegt ze er ontwijkend aan toe.

Wél meent ze te weten dat, gesteld dat haar moeder de film had gezien, ze wellicht had gezegd: ‘God nee, Poppy [zo noemde ze haar dochter Shirley], toch geen film, en al zeker geen melige

toestanden of een romance.’ Al voegt ze eraan toe dat ze wellicht had geglommen van trots bij de confrontatie met het *sérieux* waarmee Vikander haar personage levensecht neerzet.

Brittain overleed in 1970 op 76-jarige leeftijd aan de gevolgen van een langdurige en slepende zenuwziekte. Als inwilliging van haar laatste wens zorgde Shirley Williams ervoor dat haar asse werd uitgestrooid op het graf van haar broer Edward vlakbij de slagvelden van Asiago in Italië, waar hij sneuvelde. Erg opmerkelijk opteerde ze, in plaats van de rode poppy van de Royal Legion – een Brits verschijnsel met *à la limite* expliciet militaire connotaties – steevast voor de witte poppy van de universele en pacifistische *Peace Pledge Union*, de PPU. Brittain maakte zich verdienstelijk voor een voedselverzamelingscampagne waar de PPU het initiatief toenam.

Volgens Williams, zelf een alom gerespecteerde politica, mag haar moeder vandaag met recht gerekend worden tot diegenen die al schrijvend ‘de onsterfelijkheid verwierven’. We mogen en moeten hopen dat haar herinneringen en de levens van degenen naar wie haar hart uitging, door haar woorden en de beelden van deze film voor een nieuwe generatie gevrijwaard zullen blijven. Het zou een verdiende hommage zijn en een eerbetoon van de hoogste orde.

Chris Spriet

Selectieve bronnenlijst

Vera Brittain: A Life is een mooie biografie, door Paul Berry en Brittain-kenner Mark Bostridge. Bostridge werd ingehuurd als consultant voor de film.

Because You Died: Poetry and Prose of the First World War and After, auteurs Vera Brittain en Mark Bostridge (2010), biedt een representatieve staalkaart uit de gevulde schrijverscarrière van de auteur.

Erg aanbevelenswaardig is *The Vera Brittain Collection in The First World War Poetry Digital Archive van Oxford University*. De verzameling bevat een digitale selectie uit Brittain's poëziemanuscripten uit de Wereldoorlog; verder zijn er fragmenten uit haar briefwisseling, haar dagboek en aanvullend tekstmateriaal. Ook voor Roland Leighton bevat de FWWPDA een representatieve materiaalselectie.

In mijn oorlogspoëziebloemlezing *We werden honderd jaar ouder* (Davidsfonds) zijn twee gedichten van Vera Brittain opgenomen: een is gewijd aan haar broer Edward, het andere is een afscheidsgedicht aan haar verloofde Roland Leighton. Ook van deze laatste werden twee gedichten opgenomen. Die zijn allebei in Ploegsteert gesitueerd. Het gedicht *Villanelle (Violets from Plug Street Wood)* kreeg in de recent geopende *Plug Street Experience* (Ploegsteert) een sleutelrol toebedeeld. Roland Aubrey Leighton werd begraven op de militaire begraafplaats van Louvencourt (omgeving Doullens, Noord-Frankrijk).

Over Shirley Williams bestaat een degelijke (gelijknamige) biografie van de hand van Mark Peel.

God and Caesar: Personal Reflections on Politics and Religion, door Shirley Williams, bevat een aantal zeer leeswaardige teksten van haar hand.

MENTIONED IN DESPATCHES

In deze rubriek nemen we berichten op die niet verschenen zijn op www.wol.be in de rubriek "Persberichten". De site publiceert o.a. artikels uit de Westhoek-edities van "Het Nieuwsblad".

17 februari 2015 - Saint-Laurent-Blangy (Frankrijk, departement Pas-de-Calais, nabij Arras): Twee landbouwers ontdekken het stoffelijk overschot van een soldaat samen met zijn geladen geweer en kogels. De archeologische dienst van de stad Arras kampt het terrein verder uit. De grootvader vond op het terrein 30 jaar geleden reeds het lichaam van een gesneuvelde. Bij de Slag bij Arras in april 1917 veroverden de Britten het dorp. De Britse oorlogsdichter Isaac Rosenberg sneuvelde te Fampoux even verderop op 1 april 1918. Hij werd begraven in een massagraf maar in 1926 bijgezet op Bailleul Road East Cemetery te... Saint-Laurent-Blangy. (Bron: La Voix du Nord)

24 januari 2015 - Letchworth (Verenigd Koninkrijk, graafschap Hertfordshire): Een metalen koffer bevattende een uniform, hoofddekseel, loopgravenkaarten, kranten uit oorlogsgebieden en zelfs een bedpan worden ontdekt in een school. De voorwerpen blijken toe te behoren aan Lt Hand (Royal Engineers). Na de oorlog werkte hij in de vliegtuigindustrie en richtte een ingenieursbedrijf op actief bij de oliewinning. Hij overleed tijdens een vakantie te Zimbabwe in de jaren 1950. Vermoedelijk heeft een kleinkind de koffer aan de school geschonken zo'n 30 jaar geleden. (Bron: Mail Online)

VOORUITBLIK – kort

7 juni 2015 – Redmondwandeling

FRONTZICHT Een overzicht van de belangrijkste tentoonstellingen

Tot 26 april 2015: Expo: 14-18, dit is onze geschiedenis

Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, Brussel – www.expo14-18.be/nl

Tot 30 april 2015: Van Traditie tot Bescherming: Britse hoofddekseels

In Flanders Fields Museum, Ieper – www.inflandersfields.be

Tot 31 mei 2015: From Street to Trench: A World War that Shaped a Region

Imperial War Museum North, Manchester – www.iwm.org.uk/exhibitions/iwm-north/from-street-to-trench

Tot 30 augustus 2015: Dubbeltentoonstelling "Gas!" – "Droomkastelen"

In Flanders Fields Museum, Ieper – www.inflandersfields.be

Tot 10 september 2015: "Aalmoezeniers tijdens de Grote Oorlog"

Talbot House, Poperinge – www.talbothouse.be

Tot 15 november 2015: "Decoding the Front"

Memorial Museum Passchendaele, Zonnebeke – <http://mmp.zonnebeke.be>

Tot 13 maart 2016: Naar school, zelfs in oorlogstijd? Belgische kinderen lopen school '14-'19

Onderwijsmuseum, Ieper – www.toerismeieper.be/nl/adres/145-148-20/onderwijsmuseum.html

Er zijn uiteraard nog meer tentoonstellingen in binnen- en buitenland.

Centrale verzamelpunten met informatie zijn o.a. Herdenking Eerste Wereldoorlog in België (www.be14-18.be/nl of www.2014-18.be/agenda/search), First World War Centenary (www.1914.org), Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge (www.100-jahre-erster-weltkrieg.eu), Mission Centenaire 14-18 (www.centenaire.org/fr), Stichting 100 jaar Nederland en de Eerste Wereldoorlog (www.100jaarnederlandenwo1.nl).

VOORWERP IN DE KIJKER

VAN EEN HANDFRIET-SNIJMACHINE, DE GROOTE OORLOG EN EEN SHERPA...

Gilbert Van Houtte's leven stond en staat in het teken van friet, van frituristen en van het belang om 'de stiel' te blijven verdedigen. Hij spuit dan ook met enthousiasme de ene anekdote na de andere over onze nationale trots, en het was met enige ontroering dat hij zijn het oudste stuk uit zijn collectie aan ons Museum schonk: een handfrietsnijmachine. Een wat? Een handfrietsnijmachine.

Gilbert Van Houtte: 'Deze handfrietsnijmachine werd gebruikt door het Belgisch leger op een hoeve in Aarsele (baan Deinze-Tielt). Daar was een veldkeuken ingericht om de terugtrekkende Belgische soldaten te kunnen bevoorraden. Ook de paarden werden er gevoederd.

Om de friet te bakken gebruikte men trouwens dierlijk vet, dat afkomstig was van paarden of vee. In dit vet werden de frieten in een kooktemperatuur gegaard, tot boven de 100 graden Celsius.

Bij de Duitse opmars en de terugtocht van het Belgisch leger werd er veel materiaal achtergelaten en dus viel de handfrietsnijmachine in handen van de Duitsers. Zij zouden trouwens op dezelfde hoeve een doorgangskeuken installeren, maar gebruikten, samen met de boer, de handfrietsnijmachine niet meer om friet te maken maar wel om rapen en voederbieten voor hun paarden en vee te verkleinen. Bij het eindoffensief lieten de Duitsers op hun beurt deze machine in de steek en onze frietsnijmachine zou bij de boer op de hoeve blijven om haar dienst als voedervernipperaar verder te zetten'.

French fries?

GVH: Toen de Amerikanen bij de oorlog betrokken werden, maakten zij kennis met de plaatselijke gerechten, waaronder dus ook friet. Waar zij verbleven, of hun eten bestelden, hoorden ze voornamelijk Frans praten en daarom noemden ze, eens teruggekeerd in de Verenigde Staten, de lekkernij, patat gebakken in vet, maar 'french fry' omdat ze het gerecht nu eenmaal met de taal associeerden.

Kleine wereld.

GVH: 'Bij het verspreiden van ons nationaal product over de ganse wereld, onder andere bij wereldtentoonstellingen, konden we dankzij overheidssteun in 1998 een frituur oprichten in Katmandoe, in Nepal, jawel. Het moet ongetwijfeld de hoogst gelegen Belgische frituur geweest zijn en een ideale bevoorrading voor de vele bergbeklimmers. Als uitbater-eigenaar van de frituur in Katmandoe werd een sherpa, Kuldip Gurung geselecteerd. Hij was toen 28 jaar en de oudste van 12 broers en zussen, afkomstig uit een bergdorp aan de flanken van de Himalaya. Omdat hij maar enkele maanden per jaar gids kon zijn, had hij nauwelijks inkomen en, ja, hij had wel interesse om een frituur te openen. Natuurlijk moest hij de stiel leren. We konden hem een opleiding geven hier in Vlaanderen: in Wakken, in Nazareth en in Aartselaar. Tijdens een van zijn vrije weekends bezocht de sherpa leper en de Menenpoort en hoorde hij de Last Post. Maar de verwondering was groot toen hij tussen de tienduizenden namen van gesneuvelden en vermisten 15 namen van zijn familiestam, Gurung, ontdekte. Tot op dat ogenblik kon hij maar niet begrijpen waarom en hoe zijn familie hier gekomen was: het was niet doorverteld.

Wat nu?

Gilbert Van Houtte's verhaal over de handfrietsnijmachine is nog niet af. We zoeken nog naar de plaats waar het in Aarsele gebruikt werd, en of er nu nog 'broers of zussen' bestaan.

In Aarsele en omstreken is men alvast ook al bezig met zoeken. Hannes Vanhauwert, stads- en OCMW-secretaris van Tielt schreef ons: *'Ik heb het gemeentearchief van Aarsele nog eens nagezien om mogelijke insteken om het verhaal te verifiëren, maar dit levert weinig op. Er zijn geen dossiers bewaard over Belgische inkwartiering, en in het uitvoerige inkwartieringsregister van het Duitse leger (archiefdoo's 192) is geen functie opgegeven waarvoor de inkwartiering gebeurde (enkel per adres en huiseigenaar zijn de Duitse legereenheid, aantal dagen, aantal mannen en berekening van de inkwartieringsvergoeding opgegeven). Bovendien betreft het een veldkeuken en is het nog maar de vraag of hierdoor documenten aan de lokale overheid overgemaakt werden.*

Mogelijk kan u wel meer te weten komen via dagboeken verzameld en bewaard door de Heemkundige Kring De Roede van Tielt'.

De voorzitter, Berenice Vanrenterghem, schreef ons dan weer: *'Wat wel tot mijn verbeelding spreekt is die fameuze 'frietsnijder' an sich. Jullie medelezers van deze mails kunnen er zich misschien iets van voorstellen, maar voor mij is dit een compleet raadsel. Natuurlijk ken ik mijn persoonlijke frietsnijder hier in mijn keukenkast, maar ik kan me moeilijk voorstellen dat in de Eerste Wereldoorlog zo'n model al in functie was...*

De naam van de boerderij in Aarsele die gesuggereerd wordt, dat kunnen we misschien wel achterhalen. Een prachtige foto van een veldkeuken op een boerderij tijdens de Eerste Wereldoorlog hebben we bij ons in de fototheek van de heemkundige kring van Tielt, een foto die trouwens (toevallig) geleend werd in twee recente uitgaven die in 2014 verschenen zijn (oorlogsuitgave gemeentebestuur Meulebeke en boek Charlotte Degezelle). Los van elkaar vonden beide uitgevers die foto uniek om als cover te gebruiken, weliswaar kunnen we tot op vandaag die foto niet identificeren of lokaliseren. Misschien is het raadsel weldra opgelost?

Als u een tip, een suggestie heeft...

Johan Van Duyse

Beschrijving van de frietsnijmachine

Ingewerkt in een houten tafel steunend op een driepikkel.

Het hout moet zeker uit de 19e eeuw stammen (bij herstelling).

Alle houtdelen zijn aangetast door houtworm en moet behandeld worden. Maar is authentiek, na 100 jaar.

Snijmachine stel; in gietijzeren vorm

Hoogte met houten hefboom: 72 cm

Opening roosterhouder: 14 cm zijde

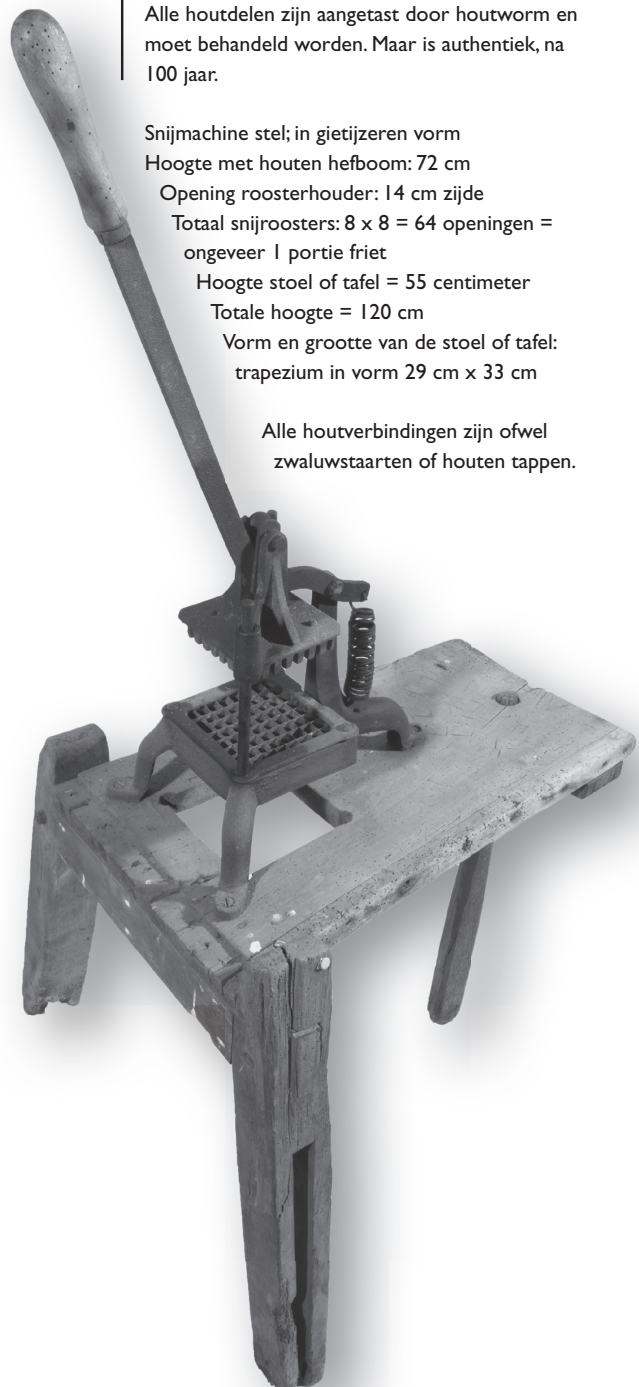
Totaal snijroosters: 8 x 8 = 64 openingen = ongeveer 1 portie friet

Hoogte stoel of tafel = 55 centimeter

Totale hoogte = 120 cm

Vorm en grootte van de stoel of tafel: trapezium in vorm 29 cm x 33 cm

Alle houtverbindingen zijn ofwel zwaluwstaarten of houten tappen.

IM KRIEGSGEFANGENENLAGER

ALEXANDER EN CHARLES

VANHELLEMONT

(†1918)

In Haelen hebben zij het toch nogal goed op hun gezicht gehad, doch dat ze maar uit Bunsbeek weg blijven de menschen hebben dat niet vandoen het gaat al slecht genoeg daar zonder dat ze liever eens langs door passeren maar ik geloof dat ze het geroken hebben want ze zouden hier nogal straffen kost krijgen moeilijk om te verteren en hoe langer dat ze wachten hoe straffer het zal aanbranden. Ze hebben hier al wel in den omliggende dorpen geweest doch niet omtrent de forten. Deze namiddag heeft het kanon gebulderd in den omtrek van Dinant. [Volgens] den Commandant [waren] rond 4 uren reeds 20.000 Duitschers buiten gevecht.

Eduard Van Outgaerden, zoon van de burgemeester van Bunsbeek, spreekt vooral zichzelf moed in wanneer hij op 15 augustus 1914 vanuit het fort van Cognelée bij Namen naar zijn ouders schrijft. Het nieuws van de Duitse tegenslag bij Halen en het leugentje van de commandant over de massa's Duitse slachtoffers geven de verdedigers van de forten hoop dat de oorlog snel beklonken zal zijn en de Duitsers het land uitgejaagd. Het zijn ondertussen lange dagen want de omgeving van de forten werd jarenlang verwaarloosd.

Men hakt de boomen neder in deze omtrek van het fort en de afsluitingen der weiden. 't Is te zeggen de ijzeren pelotten worden uitgetrokken om het fort af te sluiten, men ziet hier langs alle kanten brand en verwoesting in den omtrek der forten.... wij hebben ieder 90 kardoezen ontvangen en hebben nog niets anders gedaan dan draad spannen en de kanonballen in gereedheid brengen... Zoolang wij hier in het fort levensmiddelen en schietvoorraad hebben, hebben wij niets te vrezen want de dooden die er zullen blijven indien zij het willen innemen zal verschrikkelijk zijn.

Tussen al dat harde werk loopt Eduard bekenden tegen het lijf.

Jef van de Wael is hier rond het fort helpen aan het mijnen zetten. Hij heeft mij gisteren gezegd dat hij bij Sus van Kwintens geweest was, aan wien Frans Hugaerts verteld had, deze was te Bunsbeek geweest en zegde dat het Baekveld vol grachten gegraven was voor de piotten en Celine Bollen haar huis gereed was om in de lucht te vliegen. Gij zult wel weten of het waar is.

Maar er is nog een pak volk uit de omgeving: Edward Devos,

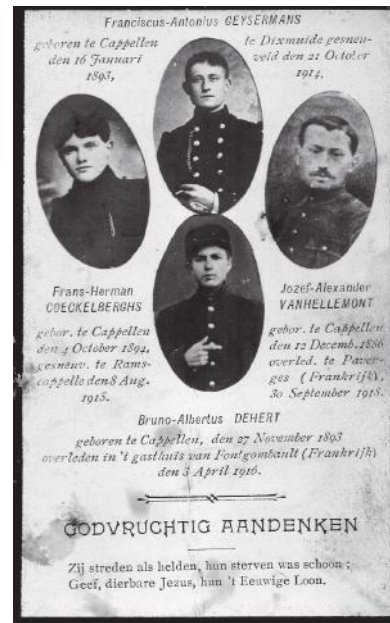
Désiré en Philémon Nijs, Leo Vandereycken, Theophiel Billen, Joseph Bruyninckx, August Ginckels, Guillaume en Hubert Vanlaer zijn allemaal artillerist in een van de forten rond Namen. Twee andere jongens en neven van elkaar, Alexander Vanhellemont uit Kapellen en Charles Vanhellemont uit Glabbeek, zijn soldaat in de 4de divisie en liggen alle drie ten oosten van Namen. Zij zijn de eersten die oog in oog met de oprukkende Duitsers zullen staan. En het ziet er niet goed uit...

Charles, de oudste van de twee, is 36 jaar oud wanneer de oorlog uitbreekt. Ondanks zijn leeftijd wordt hij begin augustus gemobiliseerd. Zijn vrouw Eugenie is zwanger en blijft thuis in de Dorpstraat in Vissenaken met haar dochter Sylvie. Hun zoon Eduard wordt geboren in maart 1915 en zal zijn vader nooit kennen. Alexander is 28 en woont als vrijgezel in het ouderlijk huis in de Molenstraat in Kapellen. Samen met zijn broer werkt hij op de boerderij van zijn ouders, die beiden vóór de oorlog overleden. Met zijn één meter zestig is hij klein van gestalte.

Terwijl Eduard, Charles, Alexander en de andere jongens met groeiende spanning op de vijand wachten, spelen zich thuis dramatische taferelen af. Op 18 augustus trekken Duitse troepen Glabbeek binnen. Er wordt geplunderd en geschoten. Van aan de melkerij en de kerk richten ze hun kanonnen op Kapellen. De molen van Emile Swillen en Anastasia Vanderstukken, die naast het ouderlijk huis van Alexander staat, wordt geraakt en vliegt in brand. Na de oorlog vertelt Prosper, de broer van Alexander, wat er met de boerderij van de familie gebeurde:

De 18de augustus 1914 hebben de Duitse voorwachten die te Glabbeek aangekomen waren met hun kanonnen geschoten van tegen de pastorij te Glabbeek op de huizen gelegen te Cappellen op de Vossenbergh. Eenige Belgische soldaten die te Cappellen op den Vossenbergh aan de tramhalte waren, had ik eenige minuten te voren zien schieten. De Duitse granaten hebben mijne schuur en verkenkoten in brand geschoten: mijn oogst en 6 verken zijn verbrand geweest. Mijn huis werd ook beschadigd door de granaten.

De volgende dag escaleert de Duitse furie in Wever. Langs de toenmalige Binkomstraat worden huizen en boerderijen in brand gestoken. Minstens zes mensen, inwoners of vluchtelingen

uit andere dorpen, worden gedood. Hoogst waarschijnlijk hebben Charles en Alexander dit nooit geweten.

In Namen worden de twee neven Vanhellemont gescheiden. Alexander bevindt zich in de vierde sector bij het fort van Marchovelette wanneer op 21 augustus de beschieting begint. Tegen 6 uur 's avonds zijn er 2.100 projectielen afgevuurd en is het merendeel van de koepels vernield. Naar schatting 230 soldaten vluchten weg. De volgende dag, op 22 augustus kort na de middag, komt de Duitse infanterie in actie. Alexander behoort bij de vierde compagnie en komt in het volle geweld terecht. Een pelotonschef getuigt na de oorlog over het onmogelijke gevecht:

Het geweervuur van de tegenstander is immens; meerder soldaten blijven doodliggen, we trekken gewonden achter de haag van de kasteeltuin van Beauloy. Ik krijg het bevel om mij te verplaatsen maar zodra we in beweging kwamen werden twee soldaten dodelijk getroffen. We worden ook van links beschoten ... Alleen een graanveld en enkele hoornmijten onttrekken ons aan het zicht van de vijand... Een soldaat wordt in de maag getroffen, een ander krijgt een kogel in de schouder. Zelf voel ik hoe een kogel rakelings langs mijn neus schuurt maar gelukkig is het alleen een schaaftwonde. Twee jongens vallen, een ander krijgt een kogel door zijn hand... De toestand is onhoudbaar, mijn jongens zijn uitgeput en wanhopig maar ze doen hun plicht.

Na Marchovelette wordt ook het fort van Cognelée hevig beschoten met zwaar kaliber. Op 22 augustus omstreeks 3 uur in de ochtend boort een projectiel zich door de 15 centimeter dikke borstwering van een geschutskoepel. Een steekvlam slaat

door de hele koepel en ontsteekt klaarliggende projectielen. Eduard van Outgaerden, twee officieren en vijf artilleristen raken verschrikkelijk verbrand. Eduard sterft de volgende dag aan zijn verwondingen. Hij wordt alleen herkend aan zijn horloge.

Charles Vanhellemont ligt iets meer naar het zuiden in reserve en blijft van het grootste geweld gespaard. Op 22 augustus beschieten de Duitsers de forten van Maizeret, Andoy en Davé. In de namiddag krijgt Maizeret per minuut 7 tot 8 zware inslagen te verduren. De verlichting en de ventilatie vallen uit en tegen de avond wordt het fort opgegeven. Een Belgische tegenaanval is zo goed als onmogelijk. In de bossen wemelt het van Duitse infanteristen en de kanonnen zijn onbereikbaar achter de bossen opgesteld.

Na een helse nacht komt op 23 augustus tegen de middag het verlossende bevel. Alle troepen moeten zich terugtrekken over de Maas. De mars naar het zuiden, weg van Namen, begint in de grootste chaos. De eenheden zijn gemengd. Ondertussen heeft de vijand een omsingelingsbeweging rond Namen gemaakt en bedreigen de Duitse troepen de Belgen van twee kanten. Kolonel Cabra weet dit:

Iedereen moet zo ver mogelijk naar het zuiden stappen. Wanneer een auto ten gevolge van een ongeval of een ander obstakel de weg verspert, moet dit in het veld geduwd worden zodat de mars niet langer verhindert wordt. De te volgen route is Bioul, Sosoye, Flavion, Rosée en zo naar Mariembourg waar de trein kan genomen worden.

Maar een snelle aftocht blijkt een illusie, zo getuigt Kapitein Wilmes na de oorlog:

Wij verlieten Arbre langs de grote baan naar Bioul. Ter hoogte van de Ferme de Romi e kwam de hele kolonne tot stilstand. Ik wandelde alleen 500 tot 600 meter verder om uit te vissen waarom we stil stonden. Maar zo ver ik kon kijken zag ik stilstaande voertuigen. Een munitiewagen die door het veld de kolonne had willen passeren lag omgekeerd in het veld, de berijders zwaar gekwetst ernaast... Langs de weg lagen slapende soldaten. Het merendeel van hen had al drie dagen geen rust meer gekend en na een lange nachtelijke mars werden ze letterlijk door de slaap geveld.

Ook majoor Bonsir heeft alle moeite van de wereld om vooruit te komen.

De discipline onder de troepen was totaal zoek, aldus majoor Bonsir. Het merendeel van de mannen had hun wapen, munitie en zelfs hun ransel weggegooid. Overal lagen cartouches. De officieren wonden zich op maar zonder resultaat. Alleen regelrechte dreigementen brachten wat discipline en regelmaat in de mars. Maar door accidenten met wagens kwam alles weer tot stilstand.

Duitse troepen bevinden zich links en rechts van de vluchtweg. In en rond het dorp Bioul komen de vluchtende Belgen in een zich sluitende fuik terecht. Sinds die snikhete 24 augustus klinkt de naam van dit onooglijke dorpje als de Styx, de stinkende rivier die in de Griekse mythologie de bovenwereld van de onderwereld scheidt. Enkele duizenden soldaten en officieren worden krijgsgevangen gemaakt. Ook Charles en Alexander zitten in Bioul in de val.

Na de oorlog moeten de hoge officieren verantwoording afleggen. Daardoor is dit een van de best gedocumenteerde episodes van de vroege oorlogsdagen .

Geen enkele detachement was nog compleet. De kelders waren geplunderd, het dorp verstikt door voertuigen van transporteenheden. Wat een triest zicht van losbandigheid en dronkenschap.

Aangekomen in het dorp werd ik door een inwoner aangeklampt. Zijn caf  was van de kelder tot de zolder geplunderd door losgeslagen troepen in Bioul.

Wij zijn naar Bioul gestapt. Daar kon niemand ons nog instructies geven. Overal waren soldaten van verschillende eenheden. Het was complete chaos... Ik wilde mijn mars verderzetten. Maar we waren met moeite het dorp uit of we werden bestookt door gewelddadig vuren van de infanterie en de artillerie die zich op de flanken van het dorp bevonden.

Mijn troepen installeerden zich op de helling even ten zuiden van het dorp. Ik ging naar het kasteel van Bioul om orders. Op dat ogenblik opende de Saksische artillerie het vuur en vielen enkele shrapnels op mijn troepen. Acht paarden werden gedood. Gelukkig werd geen

enkele soldaat geraakt. De andere inslagen waren verspreid over het dorp.

Tegen de middag beslist majoor Goffinet om de witte vlag te hijsen. Voor de soldaten en officieren is de oorlog voorbij maar begint een nieuw drama: krijgsgevangenschap. Charles en Alexander zijn bij de weggevoerden.

Nog dezelfde dag, 24 augustus, vertrekt de ongelukkige colonne richting Dinant, waar de gevangenen pas twee dagen later aankomen. Vandaar gaat het verder naar Leignon en over Marche en Hotton naar Melreux. Jean Lecluselle, een soldaat uit het 10de linieregiment waartoe ook Alexander behoorde, vertelt na de oorlog over de lange, afmattende tocht richting krijgsgevangenkamp.

Wij waren wij een trieste, betreuenswaardige processie, wij sleepten ons met moeite voort. Om onze grommende maag het zwijgen op te leggen, onze dorst te lessen of de koorts te stillen en krachten te winnen om vol te houden hadden wij alleen water. Nee, geen vers water maar het water uit de sloten langs de weg of de vijvers waar we langs kwamen want de bewakers bedreigden de dorpelingen die ons wilden helpen, al was het maar met een glas drinkwater.

Gelukkig zijn er mensen die zich niet laten afschrikken. Van de inwoners van Hotton en Melreux krijgen vele gevangenen allerlei lekkers: koffie, boterhammen, melk, chocolade, peperkoek, sigaren, sigaretten en tabak. Dit is nodig, want de martelgang is bijlange nog niet ten einde. In het station van Melreux worden de gevangenen in goederenwagons geladen, soms met 60 jongens in een enkele wagon. Een tocht van 300 kilometer of 60 uren zonder proviand begint. De honger en dorst, de vermoeidheid, maar ook de stank van zweet, vuil en uitwerpselen moeten onmenselijk geweest zijn. Geregeld blijft de trein enkele uren staan terwijl de omwonenden hun nieuwsgierigheid komen bevredigen.

Elke lange stop in een station, of het nu 's middags, om middernacht of om drie uur in de ochtend was zorgde voor een toeloop van inwoners die wellicht door de autoriteiten werden verwittigd... Zonder dat we ons konden verdedigen kregen we de ergste verwijten en brutaliteiten naar onze kop geslingerd, sommigen maakten obscene gebaren of deden alsof ze ons de keel gingen oversnijden.

Op 1 september bereiken ze Soltau, een stadje op de L neburger Heide tussen Hamburg en Hannover. Voor Alexander eindigt hier de tocht. Charles reist nog 100 kilometer verder naar Lamstedt, een kleine stad midden een moerassig landschap. Het is voor beiden het begin van nieuwe ellende.

Duitsland was geenszins voorbereid op een toevloed aan

krijgsgevangenen. De oorlog zou kort zijn, daar waren ze grondig van overtuigd, en de Belgen, daar zouden ze geen last van hebben. Maar zoals we vandaag weten, liep het anders. Na een half jaar oorlog, tegen februari 1915, waren er al 652.000 krijgsgevangenen weggevoerd. Al die jongens moesten eten, drinken en slapen. De spelregels waren duidelijk vastgelegd in de conventies van den Haag:

Artikel 4: De krijgsgevangene is aan de macht overgeleverd van de vijandige regering, die hem menselijk moet behandelen. Hij mag alle persoonlijke bezittingen houden, behalve zijn wapens, paarden en militaire papieren

Artikel 7: De staat moet de krijgsgevangenen qua voeding, onderdak en kledij op dezelfde voet behandelen als haar eigen soldaten.

Ook Duitsland had dit getekend en had er alle belang bij om de krijgsgevangenen goed te behandelen, al was het maar om het eigen blazoen na de vele gruweldaden bij de inval wat op te poetsen. Maar het was onbegonnen werk.

Alexander blijft in Soltau, een kamp waar in de loop van de oorlog om en bij de 15.000 soldaten gevangen werden gehouden, waaronder een groot aantal Belgen. Als garnizoensstad had Soltau een groot militair oefenkamp met grote barakken, waarin telkens 450 man kon worden ondergebracht. Hoe vreemd dit ook mag klinken: in vergelijking met Charles mag Alexander aanvankelijk toch van geluk spreken.

Het kamp van Lamstedt, waar Charles naartoe wordt gebracht, is eerder klein. Ongeveer vijfhonderd gevangenen worden in de buurt van de hoeve Haneworth eerst in tenten en later in barakken ondergebracht. Ze krijgen stro als matras op de kille grond, en aan de ingang van de tent staat een nachtemmer. Door de nachtelijke koude, de aankomende herfst met de vele regens, de complete afwezigheid van hygiëne en het tekort aan eten en water worden heel wat jongens ziek.

We wikkelen de voeten in onze dekens, schrijft Ernest Claes later in zijn memoires Bei uns in Deutschland. We kruipen diep onder het stro, leggen onze mantel over ons, en trekken daar nog stro over... Daar zijn vele zieken. Borst en teringlijders, gewonden die nog niet helemaal hersteld zijn, anderen, die lijden aan zware verkoudheid of keelziekte. En de godganse nacht is het een kuchen en hoesten, een stil klagen en greumelen, en morgen zullen er weer enigen zijn die niet meer recht kunnen en moeten weggebracht worden.

Soldaten die geen ligplaats hebben, gaan aan het werk met planken. Daarmee graven ze een hol van soms meer dan 2 meter diep dat ze met planken of een stuk tentzeil bedekken. Humor verdrijft vaak de miserie en ook hier is dit niet anders. Sommige ondergrondse woningen krijgen een naam: 'Villa Adrienne', 'Villa Beauséjour', 'Hôtel du plat vide'. Wie hoopvol gestemd is, plaatst een bordje met het opschrift 'A louer pour le 1er décembre'.

Maar de oorlog is niet voorbij tegen die eerste december. Integendeel: aan het front wordt het van langs om meer duidelijk dat het een lange strijd zal worden. De

krijgsgevangenen houden maar beter rekening met een lang verblijf. De Duitse overheid zet hen aan het werk bij de bouw van barakken, die voor velen van hen gedurende vier lange jaren ver van huis hun woonst zullen worden. Begin 1915 wordt ook de garderobe van de gevangenen aangevuld met twee hemden, twee onderbroeken, een das, een paar laarzen, een paar klompen, een kepie, een lange mantel, een vest en twee broeken.

De barakken en de kleren zijn een opmerkelijke verbetering, maar het leven van de krijgsgevangenen wordt daarmee niet minder betreurenswaardig. Door de oorlog zitten honderdduizenden Duitse werkkrachten aan het front en dat laat zich voelen in de landbouw, de fabrieken en de mijnen. Gevangenen mogen volgens de conventies van Den Haag aan het werk gezet worden tegen een salaris waarmee ze hun dagelijkse rantsoen kunnen aanvullen. Want ook dat wordt in de loop van de oorlog een penibele zaak.

De dagelijkse portie brood vermindert van 600 gram naar ongeveer 250 gram per persoon per dag. In de middagsoep is het meer en meer zoeken naar een stukje vlees. In zijn memoires beschrijft Jean Lecluselle niet zonder enig cynisme het dagelijkse menu zoals dat in Soltau in april 1915 geserveerd wordt. De ochtend begint alvast met een flauw aftreksel van chicorei en het dagrantsoen brood. Daarna volgt de kost van de dag:

Zondag:	<i>middag: koolraap, bieten en stokvis avond: gerst, soja en fijn gemalen kaf en stro</i>
Maandag	<i>middag: koolraap, bieten en stokvis avond: gerst, soja en fijn gemalen kaf en stro</i>
Dinsdag	<i>middag: koolraap, bieten en stokvis avond: gerst, soja en fijn gemalen kaf en stro</i>
Woensdag	<i>middag: soep van gerst met gedroogd vlees en bieten avond: gebroken rijst</i>
Donderdag	<i>middag: bieten en aardappelmeel avond: soja, maïsmeel en gerst</i>
Vrijdag	<i>middag: bieten en aardappelmeel avond: soja, maïsmeel en gerst</i>
Zaterdag	<i>middag: bieten en aardappelmeel avond: soja, maïsmeel en gerst</i>

Het ontlokt de Kortrijkse gevangene Maurice Vandenbulcke in zijn memoires een eenvoudige maar bittere vaststelling: "Het eten dat wij in het kamp kregen, was steeds te weinig om te leven en te veel om te sterven. Alleen wie regelmatig een pakket van thuis krijgt of voldoende verdient kan dit rantsoen aanvullen en sterk blijven". Maar de post is onregelmatig en heel wat pakketten gaan verloren. Bovendien straffen de bewakers soms de gevangenen door hun post en pakketten dagenlang achter te houden. Een andere optie is iets te eten en te drinken aankopen in de kampkantine, waar woekerprijzen worden aangerekend. Wie echt geluk heeft, komt bij een boerenfamilie terecht. Jean

Vandenbulcke schrijft dat de maanden die hij op de hoeve doorbracht de schoonste van zijn leven leken. Bij alle maaltijden was er overvloed van alles.

De meeste gevangenen kennen dit geluk niet. Wie voor corvee aangesteld is, blijft in het kamp wonen. De geletterden, zeker wanneer ze wat Duits kennen, komen in de kampadministratie terecht. Ook wie een goed ambachtsman is, kan aan de slag in een van de ateliers van het kamp. Voor de rest is het labeur buiten het prikkeldraad: onderhoud van wegen en sporen, tuinieren, oefenterreinen opruimen, goederen laden en lossen. Hun dag begint met het appel, in de zomer om 6u, in de winter om 6u30. Erger gesteld is het met de jongens die voor *Kommando* worden verhuurd aan de industrie en de mijnbouw. Velen van hen werken zich letterlijk kapot. Een Spaanse diplomaat die in september 1917 een inspectie doet, noteert in zijn rapport klachten over geweld op gevangenen in de fabrieken van de firma Krupp. Het antwoord van de firma is kort en voldoende vaag om er alle kanten mee uit te kunnen:

De fabriek moet van de gevangenen voldoende rendement krijgen. Soms werken de gevangenen tegen. Daarom is het nodig naar maatregelen te grijpen die weliswaar slechts toegepast worden indien noodzakelijk.

Het arsenaal aan straffen is uitgebreid. Van slaag over een paar uur rechtstaan na het appel, enkele dagen of weken cachot tot de gevreesde "paal" waarbij de gestrafte gedurende enkele uren of een hele dag rechtop aan een paal werd vastgebonden. Ook de lijst met overtredingen waarvoor een gevangene een straf kan krijgen, is behoorlijk uitgebreid. Bovenaan staan "weigeren te werken" of "valselijk beweren ziek te zijn". De lijst gaat verder met "spuwen op de grond", "roken in de barak", "alcohol drinken", "te dicht bij de omheining komen", "meer dan 10 DM op zak hebben", enz.

In Lamstedt worden de krijgsgevangenen in de heide en moerassen aan het werk gezet. Het gebied rond het kamp is rijk aan turf, de kolen van de arme man. Zij moeten werken op het hof van de familie Hahn. Voor Charles en zijn lotgenoten is het elke dag ongezond labeuren in de koude en zompige grond en dat terwijl ze amper voldoende te eten krijgen om overeind te blijven. In een studie van de krijgsgevangenkampen bestudeerde de Duitse historica Uta Hirsch de meest voorkomende doodsoorzaken: TBC, longontsteking en vlekkenkoorts. Lokaal historicus Holger Meyer uit Lamstedt en archivaris Olaf Rennebeck van het Landkreisarchiv doen al jaren onderzoek naar het kamp. Ook zij komen tot de conclusie dat alle ziektes bijna zonder uitzondering longaandoeningen waren. Op de dokter hoefden de zieke gevangenen niet altijd te rekenen. We laten nogmaals een gezant aan het woord, ditmaal uit het neutrale Nederland:

Hôtel Blümlisalp, Aeschi, Zwitserland

De dokter onderzoekt de gevangene niet behoorlijk. In de meeste gevallen stuurt hij hem terug aan het werk. Maar volgens de commandant leken de jongens die hem teruggestuurd werden niet echt in staat om te werken.

Wie zich ziek meldt maar door de dokter gezond om te werken wordt verklaard, krijgt daarenboven nog een straf.

Net zomin als bij Charles was het lot van Alexander als ongeschoolde jongeman benijdenswaardig. Werd hij naar de mijnen gestuurd? Moest hij in een fabriek werken? Werd hij in Soltau gestraft en naar een strafeenheid in de moerasgebieden overgeplaatst? Het zijn vragen die voor altijd onbeantwoord zullen blijven.

Wat we wel weten is dat ze alle twee ziek zijn geworden. De levensomstandigheden, het zware en ongezonde werk, de ontoereikende voeding, ... worden heel wat jongens fataal. Charles sterft op 17 november 1918, net geen week na de wapenstilstand. Lokaal historicus Holger Meyer heeft weinig twijfels over de ziekte en de doodsoorzaak van Charles: TBC of longontsteking. Op 22 november maakt de beambte van de burgerlijke stand van Lamstedt de overlijdensakte op:

Der Lagerkommandant des Kriegsgefangenenlagers Lamstedt hat mitgeteilt, dass der belgische Kriegsgefangene Van Hellemont Charles, 40 Jahre alt, katholischer Religion, zuletzt wohnhaft in

GlabbEEK-Zuurbemde, ..., Name und Vorname der Eltern unbekannt, zu Lamstedt im Gefangenenlager am siebzehnten November des Jahres tausendneuhundertachtzehn nachmittags um fünf ein halb verstorben sei.

Na de oorlog krijgt Eugenie van het strijdersfonds een uitkering van 300 frank "voor 't herstel der haardstede".

Alexander wordt, vermoedelijk dankzij tussenkomst van het Rode Kruis, in de lente van 1918 naar Zwitserland gerepatriëerd. Hij verblijft korte tijd in een tot ziekenhuis omgevormd hotel in Aeschi, een stadje aan de voet van de Alpen vlakbij de Thunersee. Volgens de aantekeningen in zijn dossier komt hij op 29 maart aan in Lyon. Enkele dagen later is hij in het sanatorium van St-Génis-Laval in de Rhônevallei. In augustus wordt hij overgebracht naar het sanatorium van Faverges. Bij aankomst noteert de dokter op zijn fiche:

Verkoudheid ten gevolge van slechte levensomstandigheden en verwaarlozing in het kamp.

Het is een understatement, het klinkt minder erg dan het is. Alexander sterft op 30 september om 4 uur in de namiddag in het hospitaal van Faverges.

Gedurende de hele oorlog werden 2.415.043 soldaten als krijgsgevangene naar Duitsland overgebracht. Daarvan zijn er in

totaal 118.159 niet naar huis teruggekeerd. Iets meer dan 1.000 van hen waren Belgen. Net als Charles en Alexander liggen ze ver van huis begraven.

Koen Lagae

Bibliografie

Archief

Commission d'enquête sur la violation des règles du droit des gens, des lois et des coutumes de la guerre, 1914-1926, kanton Glabbeek, Moskouarchief, Algemeen Rijksarchief, Brussel.

4e division d'armée, "fardes journaliers", Koninklijk Legermuseum, Brussel.

"Journée du 24 août 1914", 4e division d'armée, in Moskouarchief, doos 5089, Koninklijk Legermuseum, Brussel.

Kriegsgefangenenlager Lamstedt, foto's, archief Samtgemeinde Börde Lamstedt.

E. Van Outgaerden, brief 15 augustus 1914, privaatarchief.

A. Vanhellemont, dossier, HRG/A-n, stamboeknummer 110/54803, Koninklijk Legermuseum, Brussel.

A. Vanhellemont, gedenkkaartje, privaatarchief.

C. Vanhellemont, overlidensakte, Archiv des Landkreises Cuxhaven, Ottendorf.

C. Vanhellemont, dossier, HRG/A-n, stamboeknummer 113/18784, Koninklijk Legermuseum, Brussel.

C. Vanhellemont, gedenkkaartje, privaatarchief.

Boeken en artikels

E. Claes, *Bei Uns in Deutschland*, Hasselt, 1951

K. Cools, *Het leven van de Vlaamse krijgsgevangenen in Duitsland in de Eerste Wereldoorlog*, Brussel, 2002.

U. Hinz, *Gefangen im Grossen Krieg. Kriegsgefangenschaft in Deutschland, 1914-1921*, Essen, 2006.

"Gut Haneworth", <http://www.haneworth.de> (2 november 2013)

L. Melis, *Contribution à l'Histoire du Service de Santé de l'Armée au cours de la guerre 1914-1918*, Brussel, 1932

Ministère de la Défense nationale, Etat-Major Général de l'Armée. Section de l'Historique, *Défense de la position fortifiée de Namur en août 1914*, Brussel, 1930.

J.G. Polmann, "Das Kriegsgefangenenlager Meschede, 1914-1918", in *Sauerland*, nr. 4, 2007, p.196-197

W. Van Cauteren, *La Guerre et la Captivité. Journal d'un prisonnier de guerre en Allemagne*, Brussel, 1919.

M.-J. Vandenbulcke, *Herinneringen van een Oorlogsvrijwilliger-Krijgsgevangene, 1914-1918*, Kortrijk, 1939.

J. Wauters, *Een leven in afwachting. Over de beleving van Belgische soldaten in Duitse gevangenkampen tijdens de Eerste Wereldoorlog*, niet gepubliceerde masterthesis, Gent, 2008.

Dank aan (in willekeurige volgorde): André Vanhellemont, Jean Grouwels, Luc Dils, Ann Swillen, Dhr. en mevr. De Vlieger-Claessens, Freddy Rottey, Ruben Donvil, Johan Vandenbempt, Wim Verjans, Olger Meyer, Olaf Rennebeck, Stefan Grüter, Davidsfonds Glabbeek

TERUGBLIK – kort

9 april 2015

VIFF-nocturne: bezoek historische tentoonstelling
"1915 – Gas! de Tweede Slag bij Ieper | Droomkastelen?
– kasteeldomeinen in de oorlog"

7, 14, 21 en 28 maart 2015

3 reliëfwandelingen en busrit doorheen de Ieperboog

24 januari 2015

Daguitstap naar Brussel:
bezoek aan tentoonstellingen "Brussel tikt Duits" en
"Shock! 1914...Wat als er morgen oorlog uitbreekt?"

GESTOLD IN DE TIJD

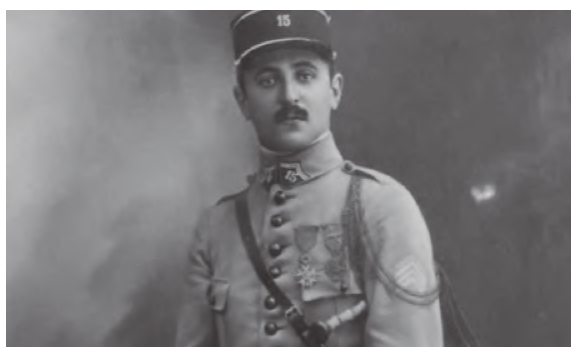
Weinig kans dat het dorpje B el ebre, omgeving Poitiers in het D epartement de l'Indre, centraal Frankrijk, tot dusver bij iemand een belletje aan het rinkelen bracht. Wie weet of de verzamelde Europese en wereldpers in die aangelegenheid niet eerlang verandering brengt. Naast *L'Express*, de *Midi Libre* of *La Nouvelle R epublique* deden namelijk onlangs ook *The Daily Mail*, *The Daily Star*, de respectabele *The Guardian* en zelfs de *Corriere* (Itali ) en *The Washington Post* (VS) daartoe hun duit in het zakje.

Aanleiding vormde een hoogst ongewoon bericht over ene Hubert Rochereau, officier bij de dragonders. Honderd jaar na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog dook in de herfst, vrijwel letterlijk, het bericht op dat de slaapkamer van de jongeman, compleet met de van vedertooi voorziene helm en militaire tuniek zo goed als 100 jaar lang na zijn sneuvelen bewaard is kunnen blijven; de mare bracht met de klap een zeer verlate erkenning teweeg van de man zelf, die op een Belgisch slagveld het leven verloor, diens woonst en dorp.

Laurent Laroche, burgemeester van B el ebre, koestert de hoop dat de pasverworven faam van zijn dorp een weldoener warm zal maken, Rochereau's kamer voor het nageslacht te zullen vrijwaren. Naar Laroche's zeggen is het of de tijd heeft stilgestaan voor wie stilzwijgend zijn kamer betreedt. 'Bescheidenheid siert,' zo geeft hij toe, 'al stel ik me levendig voor hoe de archeologen met eenzelfde gevoel van ontzag de eerste piramide of het eerste graf uit de oudheid betraden', zo vult hij aan. Bovendien, en belangrijker nog, is de kamer van een niet geringe historiografische waarde, lees dus dat het een schande zou zijn mocht hij een eeuw later gedoemd blijken alsnog te verdwijnen. En, voegt de burgemeester nog toe, ook het offer dat Rochereau bracht, moeten we maar beter evenmin vergeten.

Tweede luitenant Hubert Guy Pierre Alphonse Rochereau, 21 jaar oud, die een opleiding had genoten in de elitaire Franse militaire school van Saint-Cyr; bezweek op 26 april 1918 in een Engelse militaire verbandpost aan het Westelijke Front in Loker, na verwondingen opgelopen bij gevechtshandelingen aldaar. Tot 1922 bleven zijn ouders in het ongewisse over de mogelijke begraafplaats van hun zoon, tot zijn stoffelijke resten werden aangetroffen op een Britse begraafplaats en hij naar het kerkhof van B el ebre kon worden geparatrierd.

De kamer waar hun zoon op 10 oktober 1896 was geboren en

1. Slaapkamer van tweede luitenant Hubert Rochereau 97 jaar later intact aangetroffen in het Franse dorpje B el ebre. - 2. Wandportret van de Franse soldaat Hubert Rochereau, 21 jaar, in zijn kamer in B el ebre. - 3. Detail van het uniform van tweede luitenant Hubert Rochereau

die hij tot zijn soldatentijd betrok, bleven zij koesteren als een blijvende *lieu de m moire*; de inhoud lieten ze even intact als op de dag toen hun zoon ten strijde trok.

Al die tijd hebben zijn schoolboeken en soldatenhandleidingen op de boekenrekken stof staan vergaren. Op zijn tafel staat – gestold in de tijd - zijn vers gestopte pijp. Gold Flake sigaretten, twee pistolen, een mes; een sleutelbos en een aantekenboekje bleven onaangeroerd liggen, naast een bescheiden glazen potje, waarvan, even huiveringwekkend als aandoenlijk, het opschrift het onmetelijke verdriet en de herinnering in leven houdt:

‘Terre de Flandre, sur laquelle notre cher enfant est tombé et qui a conservé ses restes pendant 4 ans’.

‘Tout ce qui fut son fils était là’, luidt het in een van de tv-reportages, die nu reeds op Youtube aangeklikt kunnen worden. Het valt dus evenmin te verwonderen dat *L’Express* – met uiterste kiesheid en eerbied – het heeft over *‘la chambre momifiée du jeune officier’*.

Op de kantwerken spreid die zijn ijzeren bed overdekt liggen Rochereau’s medailles te kijk, die een verhaal van opmerkelijke moed en dapperheid ophangen: het *Croix de Guerre* en de *Légion d’Honneur*, naast foto’s van strijdmakkers die eveneens op het slagveld bleven.

De diepbeproefde Rochereaus, een militair geslacht met aanzien en roots die kennelijk tot de Franse Revolutie en Napoleon teruggaan, lieten zeer piëteitsvol de deur naar de kamer dichtmetselen. Burgemeester Laroche onthulde evenwel recent dat het verzegelen van de kamer slechts de opmaat was tot wat gaandeweg tot een uitzonderlijke en omstreden geschiedenis van het eigendom zou uitgroeien.

In 1935 lieten de ouders van Hubert Rochereau hun vrij imponerende woonst na aan een bevriend militair, ene generaal Eugène Bridoux, op de even uitdrukkelijke als ongebruikelijke voorwaarde dat de kamer van hun overleden zoon onaangeroerd zou blijven... gedurende 500 jaar.

Zeven jaar later zou Bridoux zich als staatssecretaris onder het Vichyregime medeplichtig maken aan de georganiseerde deportatie van joodse gezinnen naar de naziconcentratiekampen. Tijdens de geallieerde bevrijding van Frankrijk nam hij de wijk naar Duitsland alvorens hij gevat werd en naar Frankrijk terugkeerde, waar hij opnieuw ontsnapte en naar het Franquistische Spanje vluchtte, waar hij bleef tot zijn dood in 1955.

Bridoux werd door de Franse autoriteiten *in absentia* tot de dood veroordeeld en zijn woning in Bélèbre geconfisqueerd als het eigendom van een collaborateur. Luidens een verklaring van Laroche werd het verhuurd aan een advocatenfamilie tot het in de jaren 1950 werd opgeëist door Bridoux’ kleindochter, wiens

Sabels, zwaarden en andere bezittingen van Hubert Rochereau in diens slaapkamer.

echtgenoot Daniel Fabre het huis inmiddels nog steeds betreft.

Blijkbaar waren zij op de hoogte van de ware toedracht over de kamer aan het einde van de gang, die zij vanwege dichtgemetseld nooit te zien hadden gekregen. Ze besloten de muur uit te breken en deden de ongewone ontdekking.

Weliswaar nodigde de familie reeds in de jaren 1980 een aantal plaatselijke ambtenaren uit zich van hun uitzonderlijke vondst te komen vergewissen, altijd zinnens de belofte gestand te doen de kamer onaangeroerd te laten, ook al had en heeft deze clausule uit de koopakte geen grond in de Franse wetgeving. Niettemin kan niemand eromheen dat het alvast over een privé-eigendom gaat. Tot dusver blijft het onopgehelderd wat eigenaar Fabre, die twee dochters heeft, met zijn eigendom zinnens is: ze kunnen vrijelijk over hun woonst beschikken en er mee aanvatten wat hun ook maar zou zinnen.

Luidens een verklaring van burgemeester Laroche is er weinig wat binnen de mogelijkheden van een beperkte plaatselijke autoriteit ligt: ‘We buigen ons momenteel over wat de mogelijkheden zijn om de kamer te bewaren en vrijwaren, maar in alle eerlijkheid staan ook onze financiële middelen als gevolg van de economische crisis zwaar onder druk. Het zou onze vurigste wens zijn de eigendom eerlang te verwerven en we begrijpen dat wellicht ook de publieke opinie ons in deze zienswijze bijtreedt, maar de optie het meteen tot een bescheiden museum te transformeren is voorlopig compleet utopisch: het ontbreekt ons simpelweg ten enenmale aan de benodigde geldelijke middelen.’

Al haast Laroche zich eraan toe te voegen dat het ‘een magische plek’ betreft, waarvan vermoed wordt dat ze nog opgetrokken werd uit steen van de middeleeuwse stadswal, en die op de koop toe nog beschikt over een schitterend tuintje dat

weggelopen lijkt uit een sprookje. Zijn vrome wens laat zich dan ook raden: "Wie weet, meldt zich op een dag een genereuze onbekende schenker die het zich wil aanschaffen."

Overigens reageert ook de burgemeester hoogst verwonderd over het spoedtempo waarmee het relaas van Rochereau's kamertje wereldwijd de krantenkoppen haalde. 'Iemand mailde me doodleuk een foto van iemand die in China verdiept het verhaaltje in *The Guardian* zit te lezen. Dat ons onooglijke dorpje momenteel *hot news* is in de hele wereld vervult mij als burgemeester van terechte fierheid. Het zal, naar wij hopen, er eerlang aan bijdragen lang vergeten verwanten van Rochereau op het spoor te komen en het kamertje – dat zonder meer

een schrijn is - te redden. Nu we honderd jaar verder zijn zou het dubbel jammer zijn de ruimte voor toekomstige generaties reddeloos teloor te laten gaan.

Van deze uitzonderlijke vondst vallen opmerkelijke beelden te bekijken op Youtube: [watch?v=KSdKZGU4VIU](https://www.youtube.com/watch?v=KSdKZGU4VIU) en [watch?v=looWkaMv6E](https://www.youtube.com/watch?v=looWkaMv6E). Een mooi reportage-item werd gemaakt door Cyril Hofstein en Nathalie Jérôme. Initiatiefnemers zijn o.m. FigaroMagazine, Incredible World, World News Today, Peter X en Articles. "Rochereau Bélâbre" invoeren op Youtube lukt ook.

Chris Spriet

HET 'BEELD' VAN KONING ALBERT EN KONINGIN ELISABETH TIJDENS DE EERSTE WERELDOORLOG

Twee nieuwe boeken over de iconografie van het koningspaar

Afgelopen zomer organiseerde het SOMA in het Koninklijk Paleis een interessante tentoonstelling onder de titel 'Albert & Elisabeth. De film van een koninklijk leven'. Deze tentoonstelling vertelde het verhaal van het koningspaar aan de hand van filmopnames. Bij die gelegenheid verscheen ook een gelijknamig boek, met wetenschappelijke artikels van een aantal historici. Einde november-begin december 2014 zond de RTBF twee documentaires uit, waarin prinses Esmeralda op zoek ging naar de sporen van haar grootouders. Naar aanleiding daarvan publiceerde zij een boek over hetzelfde onderwerp. In beide publicaties komt ook de Eerste Wereldoorlog aan bod, reden om er in deze kolommen aandacht aan te besteden.

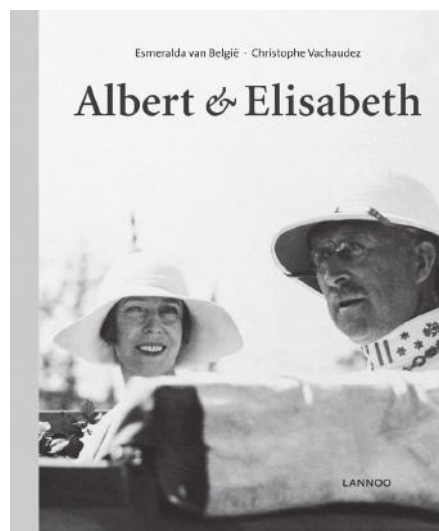
De oprichting van de SCAB in 1916

Het eerste boek schetst in twaalf bijdragen een portret van het koningspaar, met de nadruk op het beeld dat in filmfragmenten van hen wordt geschetst. In haar inleiding wijst Chantal Kesteloot erop dat er weinig opnames beschikbaar zijn van koning Albert tijdens Eerste Wereldoorlog. Nochtans was er toen ook al het besef dat beelden de oorlogsdoeleinden konden dienen. Daarom werd in 1916 de filmdienst van het Belgisch leger opgericht, de *Service cinématographique de l'Armée belge* (SCAB). Dat die datum niet toevallig is, wordt onderstreept in

de bijdrage van Bénédicte Rochet. In dat jaar ging het imago van het Belgisch leger erop achteruit en moest de Belgische propaganda een nieuwe richting inslaan. De dan opgerichte SCAB vestigde zich met beperkte middelen in De Panne, de 'hoofdstad van niet-bezet België' waar ook het koninklijk paar verbleef. De dienst kreeg van de generale staf van het Belgisch leger de opdracht om de inzet en het verzet van het leger onder leiding van koning Albert te filmen. De cameramannen van de SCAB legden de oorlog en het dagelijks leven op film vast, maar waren beperkt in hun opnames.

Filmcensuur tijdens de Eerste Wereldoorlog

Niet alleen de technische ontoereikendheid van die tijd belemmerde hun verplaatsingen, maar de cameramannen konden en mochten de soldaten ook niet volgen in het heetst van de strijd. Bovendien waren de beelden in opdracht gemaakt: ze gingen langs de (streng) censuur van het Groot Hoofdkwartier, dat erop toezag dat de vijand geen strategische aanwijzingen over de frontlinie in handen kreeg. Deze censuur was nog strenger wanneer het over de koninklijke familie ging: in dat geval was ook de goedkeuring vereist van Jules Ingenbleek, de secretaris van de koning. Koning Albert was immers bezorgd om zijn imago, en iedere koninklijke

verschijning in de films werd nauwkeurig in scène gezet en gecontroleerd. Op de beelden die de censuur 'overleefden' was de koning alomtegenwoordig. Ook koningin Elisabeth was vaak te zien: haar verschijning werd systematisch geassocieerd met de beelden die de SCAB toonde van gewonde soldaten. Al deze filmfragmenten versterkten de mythe van de koning-ridder en koning-soldaat en van de koningin-verpleegster.

Koning Albert, held in de filmwereld

De oprichting van de SCAB in 1916 mag niet uit het oog doen verliezen dat al sinds het begin van de oorlog duizenden meters film werden gedraaid door cineasten uit Frankrijk, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, die vanaf augustus 1914 in België aanwezig waren. Guido Convents vermeldt in zijn bijdrage dat op 3 september 1914 de eerste beelden van koning Albert verschenen in het Amerikaanse *Hearst-Selig News Pictorial*-journaal. Dezelfde Amerikaanse firma Selig produceerde in januari 1915 een vijfdelige documentaire, onder de titel *'The History of the World's Greatest War'*. In het eerste deel, gesitueerd in augustus 1914, stond koning Albert centraal: hij was de leider die tussen de soldaten stond en niet week voor het gevaar, zo lijkt de boodschap te zijn. In 1916 kwam de Franse propagandafilm *'Fighting for France'* in de Amerikaanse bioscopen, met daarin de imponerende Albert in uniform met de veel kleinere Franse president Poincaré in burgerkleding aan het front in Vlaanderen. Ook de buitenlandse geallieerde bioscoopjournaals kwalificeerden de koning zonder meer als held.

De koning in de naoorlogse speelfilm

Ook na de Eerste Wereldoorlog bleef de koning in de bioscoopjournaals genieten van deze heldenstatus, en was

er nauwelijks sprake van nuancering, kritische verslaggeving of selectieve nieuwsgaring. Maar meer nog dan de veelheid aan journaalitems getuigen tal van Belgische speelfilms uit die periode op indringende en hoogdravende wijze van de absolute verheerlijking waarop koning Albert bij het grote publiek kon rekenen. Mediahistorica Leen Engelen stelt in haar boeiende bijdrage over koning Albert en de Belgische speelfilm dat het niet hoeft te verbazen dat de koning ook in de Belgische fictiefilm een rol van betekenis heeft gespeeld. Na 1918 had de Belgische filmindustrie zichzelf immers op de kaart gezet door een hele reeks van patriottische speelfilms over de Eerste Wereldoorlog te produceren. Al in de eerste naoorlogse prent over de oorlog - *'La Belgique martyre' uit 1919* - werd veel aandacht besteed aan de Blijde Intrede van het koningspaar op 22 november 1918 in Brussel: die intrede werd voorgesteld als de bekroning van Alberts rol tijdens de oorlog, en tegelijkertijd als de start van een nieuw tijdperk. Naast de terugkeer van de koninklijke familie werd ook de koninklijke rede van 4 augustus 1914 als een ankerpunt naar voor geschoven in talrijke speelfilms. Op die wijze verankerde de figuur van de koning het fictieve filmverhaal met beide voeten in de recente geschiedenis. Dit zou trouwens nog zeer lang het geval zijn: de film *'Gardons notre sourire'* van 1937 gebruikte beelden van de terugkeer van het koningspaar, die bijna 20 jaar later nog steeds enthousiasme opwekten bij het publiek. "Daar dit zoowat de finale is werd dit documentair gedeelte de schlager van dezer film", aldus een toenmalige filmrecensie. De heldenstatus van koning Albert bleef dus ook lang na de oorlog intact.

Een fotoboek met veel onbekende foto's

Deze heldenstatus komt eveneens aan bod in het boek dat prinses Esmeralda - samen met kunsthistoricus Christophe

Vachaudez - over haar grootouders heeft geschreven, maar wel op een genuanceerde manier. Zo maakt ze op gedecideerde wijze komaf met de mythe van de koningin-verpleegster en laat ze ook de moeilijke verhouding tussen de koning en regeringsleider en minister van Oorlog Charles de Broqueville niet onvermeld. Het boek is overigens veel meer een kijk- dan een leesboek: het bevat bijna driehonderd foto's, de meesten afkomstig uit het archief van het Koninklijk Paleis. Daarnaast bevat het ook (vaak onbekende) foto's uit een aantal private collecties. Deze foto's worden per tijdperiode telkens ingeleid door een korte tekst over de betreffende periode.

Een beeld van de koninklijke familie in De Panne

Het hoofdstuk over de Eerste Wereldoorlog bevat een summier overzicht van de activiteiten van het koningspaar tijdens de oorlog, terwijl het volgende hoofdstuk aandacht besteedt aan het ontstaan van de naoorlogse mythe. Het zijn echter niet deze beknopte teksten die het boek de moeite waard maken, maar wel de talrijke, mooi afgedrukte foto's. Bij het deel over de Grote Oorlog zijn het vooral de foto's uit de private collectie van de prinses (die bewaard wordt door het Leopold III-fonds voor Natuurbehoud en Natuuronderzoek, waarvan zij voorzitter is, en die zich in het Museum voor Natuurwetenschappen in Brussel bevindt) die de aandacht trekken en een beeld geven van het verblijf van de koninklijke familie in De Panne. De beide vermelde boeken zijn overigens in zekere zin complementair: het eerste geeft een boeiende en originele kijk op het koningspaar aan de hand van de bestaande filmbeelden, het boek van prinses Esmeralda schetst hun portret via een mooie selectie van zowel bekende als nooit eerder gepubliceerde foto's.

Luc De Munck

Chantal KESTELOOT (red.), *Albert & Elisabeth. De film van een koninklijk leven*, Hannibal, [Veurne], 2014, 156 p., ISBN 978-94-9137-694-8, 24,50 € (verminderde prijs van 20 € + verzendkosten bij bestelling via het SOMA, door te mailen naar lieve.maes@cegesoma.be)
Esmeralda van België en Christophe VACHAUDEZ, *Albert & Elisabeth*, Lannoo, Tielt, 2014, 192 p., ISBN 978-94-014-1952-9, 29,99 €

100 jaar geleden overleden

MARIE DEPAGE, VERPLEEGSTER EN FONDSSENWERVSTER TIJDENS DE GROOTE OORLOG

Op 7 mei is het precies 100 jaar geleden dat

Marie Depage om het leven kwam, toen de

Lusitania in de Ierse zee door de Duitsers

werd getorpedeerd. Wie was Marie Depage,

en welke rol heeft zij tijdens de Eerste Wereldoorlog gespeeld?

Het 'salon' van Antoine en Marie Depage

Marie Picard wordt op 23 september 1872 geboren als dochter van ingenieur Emile Picard, de jongere broer van de befaamde jurist en politicus Edmond Picard, en van Victorine Héger, de zus van Paul Héger, hoogleraar geneeskunde aan de Brusselse universiteit. Paul Héger is de 'leermeester' van Antoine Depage, die zo kennis maakt met de tien jaar jongere Marie, de nicht van Héger. Zij trouwen op 8 augustus 1893 en zullen vier zonen krijgen (een ervan zal zeer jong sterven). Antoine Depage bouwt een loopbaan uit als chirurg in enkele Brusselse hospitalen, wordt hoogleraar aan de universiteit van Brussel en heeft daarnaast ook nog een eigen dokterspraktijk. In hun woning aan de Louisalaan nodigen Antoine en Marie Depage regelmatig studenten, medewerkers en chirurgen uit om van gedachten te wisselen over medische en paramedische onderwerpen. Vooral twee thema's komen daarbij aan bod: de vlugge verspreiding en vulgarisatie van nieuwe medische behandelingen, en de zorg voor een efficiënte organisatie van de geneeskunde en het hospitaalwezen.

Secretaresse en raadgeefster van Antoine Depage

Marie Depage speelt een belangrijke rol als secretaresse en raadgeefster van haar echtgenoot. Met de hulp van architect Jean-Baptist De Win tekenen zij de plannen voor hun privé-hospitaal Berkendael, dat in 1907 de deuren opent (na de sluiting van de hospitalen *L'Océan* in De Panne en Vinkem in 1919 zullen de overblijvende gewonden naar dit hospitaal worden overgebracht, nadien wordt er het medico-chirurgisch instituut van het Rode Kruis gevestigd, en tot 2004 blijft het gebouw een aantal diensten van het Rode Kruis huisvesten). Vanaf de oprichting vervult Marie Depage in het hospitaal de functie van econoom. In datzelfde jaar 1907 richten Antoine en Marie Depage met een aantal vrienden (waaronder industrieel Ernest Solvay, tijdens

de oorlog voorzitter van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité) in Brussel de eerste Belgische lekenschool voor verpleegkunde op, met aan het hoofd Edith Cavell.

Verpleegster tijdens de Eerste Balkanoorlog

In november 1912 is dokter Depage verantwoordelijk voor een van de vier volledig ingerichte mobiele medische posten die het Belgische Rode Kruis naar de strijdende partijen in de Eerste Balkanoorlog stuurt. Marie Depage gaat als verpleegster mee met haar echtgenoot naar Constantinopel (nu Istanbul), hun oudste zoon Pierre als brancardier. Het wordt een beklievende ervaring voor de Depage's. "Geen enkele zwaargewonde bereikt Constantinopel. Het is immers verboden om gewonden voor het einde van de slag te gaan ophalen. De zwaargewonden blijven daardoor een dag zonder zorgen, en zijn dan meestal geïnfecteerd of hebben veel bloed verloren", schrijft Marie Depage in een van haar nota's. Het is zeker niet overdreven te stellen dat deze 'ervaring van Constantinopel' tijdens de Eerste Wereldoorlog een uiterst belangrijke rol heeft gespeeld bij de (toen innovatieve) opvattingen van dokter Depage over oorlogschirurgie: hospitalen moeten zo dicht mogelijk bij de frontlinie liggen, gewonden moeten zo vlug mogelijk verzorgd worden.

Verpleegster in het hospitaal van het koninklijk paleis

Bij het begin van de Eerste Wereldoorlog wordt dokter Depage meteen verantwoordelijk voor een van de eerste hospitalen in Brussel, ingericht in de hoofd vleugel van het koninklijk paleis in Brussel. Marie Depage doet er dienst als verpleegster. Eind oktober verlaten Antoine en Marie Depage Brussel, begin november komen ze in Calais terecht, op dat moment het verzamelpunt van de medische dienst van het Belgisch leger op Franse bodem. Met de hulp van zijn vrouw zal dokter Depage er twee hospitalen oprichten. Nog diezelfde maand komt koningin Elisabeth naar Calais en spreekt er tegenover dokter Depage de wens uit om in de buurt van de koninklijke villa's in De Panne een groot hospitaal op te richten. Hij is sterk gewonnen voor het idee, de koningin krijgt via haar hofdame burggravin Colienne de Spoelbergh het hotel *L'Océan* ter beschikking. Daarop vestigen Antoine en Marie Depage zich in de 'Villa Sans Souci' op de Zeedijk in De Panne, vlak naast *L'Océan*. Zij vertrekken meteen samen met majoor Gordon, verbindingsofficier bij de Britse koning George V, naar London, en keren terug met een centrale verwarmingsinstallatie, operatietafels en een radiologische uit-

rusting. Daardoor kan L'Océan op 20 december 1914 de eerste gewonden ontvangen.

Fondsenwervster in de Verenigde Staten

Marie Depage wordt in L'Océan niet als verpleegster ingeschakeld, maar krijgt een andere (belangrijke) functie. Zij wordt naar de Verenigde Staten - waar de Depage's veel vrienden hebben - gestuurd om er fondsen voor het Rode Kruis en voor L'Océan te werven. Zij reist eerst naar Washington, waar het Amerikaanse Rode Kruis haar meteen hospitaalmateriaal, geneesheren en verpleegsters aanbiedt. Ze schrijft regelmatig brieven naar de koningin; zo heeft ze het in een brief van 18 februari 1915 over haar gesprekken en lezingen in New York, Philadelphia, Chicago en Boston. Daarbij geeft ze aan dat haar succes vooral afhangt van de wijze waarop deze gesprekken door haar contactpersonen, vaak chirurgen die bevriend zijn met haar man, worden voorbereid, omdat ze zelf meestal maar kort in een stad verblijft. In maart 1915 ontvangt ze een aanbevelingsbrief van de koningin, die blijkbaar een aantal deuren opent. Toch toont ze zich niet tevreden met de opbrengst: die is lager dan verwacht, omdat in heel wat steden al eerder inzamelingen waren georganiseerd. Daarom stelt zij haar terugkeer twee keer uit. Uiteindelijk weet ze op korte termijn toch ongeveer 700.000

BEF (omgerekend naar de huidige muntwaarde 880.000 euro) in te zamelen. In mei komt ze met de Lusitania terug naar Europa. Het schip wordt echter op 7 mei 1915 in de Ierse zee door de Duitsers getorpedeerd, en zij overleeft de ramp niet.

Verpleegster tot het laatste moment

Over de omstandigheden van het overlijden van Marie Depage weten we meer via een brief die haar medepassagier dokter James T. Houghton twee weken na de feiten naar dokter Depage schrijft. Houghton is een jonge Amerikaanse arts, die zich in L'Océan wou aanmelden en daarom in de Verenigde Staten contact had gezocht met Marie Depage. Uit zijn brief blijkt dat zij tot het laatste moment brandwonden verzorgde die werden veroorzaakt door de koorden van de reddingssloepen en vrouwen geruststelt die in paniek waren. Er is ook een niet-ondertekende brief van een familielid (vermoedelijk Paul Héger), die op 16 mei in De Panne werd geschreven (en ons bezorgd door Roger Verbeke). Deze bevestigt het verhaal van dokter Houghton en brengt ook verslag uit van de overbrenging van het stofelijk overschot van Londen (waar de koningin het lichaam komt groeten) via Calais naar De Panne. Marie Depage wordt op vraag van haar echtgenoot begraven in de duinen van De Panne, vlakbij het hospitaal L'Océan en de villa 'Sans Souci'. "74 ver-

pleegsters, bijna allemaal Britse, volgen de lijkwagen, die onder bloemen, een vlag en een enorme krans 'Albert-Elisabeth' bedolven is. Heel ontroerende plechtigheid... zij is de eerste van ons die haar leven geeft", noteert verpleegster Jane de Launoy in haar dagboek. Het instituut voor medisch-wetenschappelijk onderzoek, dat het jaar nadien in *L'Océan* wordt opgericht, krijgt haar naam. Op 19 februari 1920 wordt ze herbegraven op het kerkhof van Bosvoorde.

De herinnering aan Marie Depage

Eveneens in 1920 krijgt Marie Depage samen met Edith Cavell een monument - gemaakt door beeldhouwer Paul Du Bois - voor het Edith Cavellziekenhuis in Ukkel, op de hoek van twee straten die haar naam en die van Edith Cavell krijgen. Het Rode Kruis geeft na de oorlog ook een herinneringsmedaille uit met

de beeltenis van beide vrouwen. Recenter wordt Marie Depage enkele malen vermeld in het standaardwerk van Denise de Weerd over 'De vrouwen van de Eerste Wereldoorlog' (maar niet in het vorig jaar verschenen 'Vrouwen aan het front' van Luc Corremans), en ook in het boek '1914-1918. 100 jaar later', dat vorig jaar door de Vlaamse overheid werd uitgegeven, krijgt ze een vermelding (met foto). Tevens wordt aandacht aan haar besteed in de lopende permanente tentoonstelling over *L'Océan* in het gemeentehuis van De Panne. Het is een passend eerbetoon aan een vrouw die tijdens haar leven in de schaduw van haar beroemde echtgenoot is gebleven, maar die het verdient om 100 jaar na haar overlijden herdacht te worden!

Luc De Munck

MIJN VADER MAAKT WAPENS

Als niet-commercieel project is het niet onwaarschijnlijk dat het boek "*Brownsea Boy Scouts in Flanders Fields*" jou voorbijging. Auteur Geert Spillebeen gaf het in 2007 in eigen beheer uit naar aanleiding van het eeuwfeest van de stichting van de internationale scoutsbeweging. Het werk vertelt het verhaal van het eerste scoutskamp ooit, onder de leiding van Robert Baden-Powell of Gilwell op *Brownsea Island* in de baai van Poole, voor de kust van Dorset, Zuid-Engeland. 21 jongens kwamen er op 31 juli 1907 samen voor een onvergetelijk avontuur. Kon iemand van hen toen vermoeden dat nog eens 7 jaar later een ander "avontuur" wachtte? De overvloedig van fotomateriaal voorziene en degelijk geresearchte publicatie focust dan ook op het tragische lot van drie deelnemers aan dit oerkamp die tijdens de Eerste Wereldoorlog in de westhoek omkwamen: Musgrave Cazenove Wroughton, William Francis Rodney en Marc Andrew Patrick Noble.

Deze materie liet de auteur (zelf een oud-scout) niet los en het resultaat is het nieuw boek "Mijn vader maakt wapens", waarin hij het verhaal van Marc Noble brengt, de jongste deelnemer (10 jaar oud toen) aan het fameuze eerste kamp.

Het boek is niet chronologisch opgebouwd, de auteur vertelt geen lineair verhaal, gebruikt diverse technieken (de gewone vertelsituatie auteur-lezer met gebruik van verleden tijd, het verhaal in de ik-vorm en tegenwoordige tijd, de ik-vorm met verleden tijd, brieffragmenten, flashbacks...) zodat het van de lezer enige inspanning vraagt om via deze compositie van

gevarieerde stijlelementen een volledig zicht te krijgen op het hoofdpersonage. Maar het loont absoluut de moeite: je leert Marc Noble kennen, zijn afkomst (een goeie familie uit de scheepsbouw-, staal- en wapenindustrie), zijn verwachtingen, zijn gevoelsleven, Lord Baden-Powell die een familievriend was, zijn militaire carrière en de bijzondere tragiek hierachter: (de Duitse artillerie blijkt bijzonder accuraat, een vakmanschap dat de bewondering van de kolonel wegdraagt. "Snap jij het, Noble, hoe de Duitsers het klaarspelen?" ... "Misschien hebben ze hun kanonnen gekocht bij mijn opa?"...) de kans is groot dat het projectiel dat hem op 1 juli 1917 dodelijk verwondde door een van zijn "eigen" kanonnen was afgevuurd.

Met "Mijn vader maakt wapens" levert Geert Spillebeen alweer een vlot geschreven, meeslepend boek af, bedoeld voor een jonger lezerspubliek, maar ook voor volwassenen perfect genietbaar. Erg pakkend in het verhaal vond ik bijvoorbeeld hoofdstuk 25, "De klop op de deur", het moment waarop vader Saxton Noble in zijn Londense kantoor het gevreesde telegram van de War Office ontvangt: "Deeply regret to inform you..." "Minutenlang blijft het stil in de kamer. De vader zit roerloos aan zijn bureau, alleen. Zijn ogen haken vast aan dat ene stukje tekst: M.A. P. Noble, de naam van zijn zoon, Marc." Of hoofdstuk 25, "Verslag van de feiten". 1 juli 1924. Lady Celia Brunel Noble, moeder van Marc,

logeert in Skindles, vlakbij de Markt in Poperinge. Ze opent het reiskoffertje op de tafel van de hotelkamer, neemt er haar memoires uit en leest voor de zoveelste keer het dramatische verslag van Marcs laatste uren. Daarna gaat ze op zoek naar de witte steen op Ferme Olivier Cemetery in Elverdinge...

In een naschrift herinnert de auteur er de lezer aan dat hij een roman in handen heeft, in principe een fictiewerk dus, maar hier zoveel meer dan louter verbeelding, want opgebouwd rond het stramien van *facts*, via documenten verifieerbaar hard feitenmateriaal. "Het verhaal klopt historisch voor 95 %", schrijft hij en wie "Brownsea Boy Scouts in Flanders Fields" las, hoeft hiervan niet overtuigd te worden: bekijk er bijvoorbeeld maar de *Inventory* van Marcs bezittingen die aan de familie werden overgemaakt, de manchetknopen, ze staan er bij. Van dat echte feitenmateriaal is zo vakkundig gebruik gemaakt en de mix met de 5% verbeelding is zo geslaagd dat, ik althans, en dit tegen beter weten in, meegeleeft in het verhaal, deze slottekst, handig verborgen achter een zwarte bladzijde, haast jammer, want ontvucherend, vond.

Freddy Rottey

Mijn vader maakt wapens, Geert Spillebeen, Uitgeverij De Eenhoorn, Wielsbeke, 2015. - Omslagontwerp: Carll Cneut

DROOMKASTELEN
KASTEELDOMEINEN
EN DE OORLOG

HISTORISCHE TENTOONSTELLING

15

4 APRIL - 30 AUGUSTUS 2015

GAS!
DE TWEEDE
SLAG BIJ IEPER

**IN
FLANDERS
FIELDS
MUSEUM
IEPER**

Lakenhalle
Grote Markt 34
B 8900 Ieper

www.inlandersfields.be

**SHARING
HISTORY**
GESCHIEDENIS DELEN

Logos of sponsors: Vlaanderen, Provincie West-Vlaanderen, Werboeck, Provincie, Gemeente Ieper, et/jias, v/dsworx, Electrabel, 2014-18

